

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Kollektivistiska individer i en individualistisk kultur

- En fenomenologisk studie om hur muslimer och jezidier från mellanöstern upplever livet i den svenska kulturen.

Magisterexamensuppsats HT 2007

Författare: Thord Eriksson

Handledare: Roger Sages

Examinator: Magnus Lindgren

Abstract

The purpose of this study is to examine if Muslims and Jezidier from the Middle East experience changes in them self when they live in Sweden and how they feel about apply for work in the Swedish labour market. The study uses the individualistic - collectivistic dimension to describe the differences between the Swedish culture and the participants home culture. A phenomenological, theoretical and methodological approach has been followed, with self-reports as the instrument for data collection. The information where analysed through the softwares MCA – Minerva and Sphinx-Lexica. The analyses show many different outcomes. Some of the participants had an overwhelming positive experience of the Swedish culture and were very grateful for all the support they received from the Swedish society. The majority of the participants had negative experiences of the Swedish culture at first, but in time they were adjusting. A few of the participants had an overwhelming negative experience of the Swedish culture. One reason why the participants felt it hard to adapt to a life in Sweden was because their cultural traditions and religious needs could be satisfied, neither in the everyday life nor at the workplace. Some participants felt uncertainty about how much knowledge in the Swedish language that is required to enter the Swedish labour market. Other participants found it strange that education is necessary for all kind of work. Furthermore some were skeptical to the employment service ability to help immigrants to find job. School and language were fundamental aspects in the acculturation process allowing for their participation in the Swedish culture and workplaces.

Keywords: phenomenology, cultures, integration, workplaces, MCA-Minerva.

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	1
Definitioner	2
Identitet/Jaget.....	2
Kultur.....	4
Teori	6
Individualism – Kollektivism.....	6
Invandring till Sverige.....	9
Förändrade mentala representationer vid kulturbyte.....	11
Språket som en integrerande faktor i en ny kultur.....	13
Kollektivistiskt jag på svenska arbetsplatser.....	13
Problemformulering och syfte.....	16
Metod	17
Validitet.....	17
Undersökningen.....	19
Genomförandet av undersökningen.....	20
SFI på Komvux, Lernia och NK-datacentrum.....	20
Förfarandet vid insamling av information.....	20
Urval.....	22
MCA (metoden och dess syfte).....	23
Första steget – Epochén.....	23
Meningsenheter.....	23
Modaliteter.....	24
Andra steget - Fenomenologisk reduktion.....	25
Partiella intentioner.....	25
Entiteter och predikat.....	25
Tredje steget - Fenomenologisk tolkning.....	26
Modalitetsdefinitioner och förklaringar.....	27
Sphinx-Lexica.....	28
Brister.....	28
Resultat	30
Resultaten framtagna med hjälp av MCA-Minerva och Sphinx – Lexica.....	30
Tolkning av resultaten.....	33
Block A: Modaliteter.....	34
Block B: Temadiskussion utifrån varje enskild informant.....	41
Inför diskussionen (temapunkter från resultatetavsnittet som diskuteras i diskussionen).....	46
Diskussion	47
Hot mot validiteten i studien.....	47
Definition av ”svenskar” och ”svensk arbetsplats”.....	47
Jag/Vi.....	49
Två kollektivistiska grupper sätt att tala i Jag/Vi form.....	49
Svenska samhället.....	50
Informanter med övervägande negativ upplevelse.....	50
Informanter med både positiva och negativa upplevelser.....	52
Informanter som successivt har utvecklat en positiv upplevelse.....	53
Informanter som hela tiden har haft en övervägande positiv upplevelse.....	55
Skolans och språkets betydelse för integration i Sverige och arbetsmöjligheter på svenska arbetsplatser.....	56

Skolan och språkets betydelse för integration och arbete.....	56
Kulturskillnaderna är stora.....	58
Osäkerhet och svårigheter med arbete.....	60
Sammanfattning.....	61
Slutsats och framtida forskning.....	64
Referenslista.....	67
Bilagor.....	70
Bilaga 1 – Självrapportsfråga.....	70
Demografiska frågor.....	71
Svar på demografiska frågor.....	72

Förord

Fenomenologen Edmund Husserl menar att vårt medvetande alltid är riktat mot något, det vill säga att alla handlingar har mål (Husserl, 2004). För att relatera Husserls argument till filosofen Hannah Arendt, så menar hon att alla företeelser som tar plats i människans värld och allt som människan skapar, blir en del av människans villkor (Arendt, 1998). Jag vill med Husserls och Arendts ord framhålla hur förförståelse medvetet eller omedvetet kan projiceras in i och genomsyra en studie. Detta är en tvärkulturell uppsats, vilket kan innebära problem på grund av forskarens egna kulturella förförståelse. Enligt den kinesiska kulturforskaren Yang Chung-Fang (2006) så har forskningen inom den tvärkulturella psykologin nästan uteslutande bedrivits utifrån västerländska teorier. För att få en valid forskning om kulturer krävs det att forskare, i så hög grad som möjligt åsidosätter sig tidigare erfarenheter och fördomsfullhet för att kunna nå insikt i en annan kultur.

Den fenomenologiska forskningen vill så förutsättningslöst som möjligt närma sig de fenomen de undersöker, men det är samtidigt svårt att helt frigöra sig från den person man är. Därmed tycker jag att det är viktigt att nu på förhand redogöra för min akademiska bakgrund, vilket har påverkat mig som person och påverkat hur jag framställer denna uppsats. Jag har sedan tidigare en magister i sociologi, en kandidat i teologi och en kandidat i psykologi. Dessa ämnen påverkar mig i allra högsta grad, i hur jag tänker om ett fenomen och vilka teorier jag använder mig av för att bearbeta denna studie.

Inledning

Invandrare som kommer till Sverige från mellanöstern har ofta ett annorlunda kulturellt bagage än den ”typiska” svensken. När individen anländer måste han eller hon förhålla sig till samhället på ett sätt som skiljer sig från hemlandet. Individen förväntas anpassa sig till normer och regler, och relativt omgående vara lämpad för arbetsmarknaden. Den kulturella identiteten och meningskonstitutionerna som socialiserats under flera år i hemlandet, förväntas vara flexibel och anpassningsbar till det nya samhällets behov. Hur upplever invandrarna den kulturella förändringen? Muslimer och jezidier är två grupper från mellanöstern som i Sverige möter andra kulturella förutsättningar än vad de är vana från i hemlandet.

Detta är ett brett och komplext område, vilket fodrar flera olika teoretiska infallsvinklar. Eftersom denna inledning behandlar människor och kulturer är där ett par relevanta begrepp som bör definieras i tidigt skede.

Definitioner

Identiteten och jaget

Olika teoretiker och perspektiv har under åren beskrivit *identiteten* och *jaget*. Ofta tänker vi kanske inte så mycket på vår jagidentitet, men hur vi tänker och konstruerar vår jagidentitet är intimt och fundamentalt kopplat till hur vi förstår och påverkas av världen runt omkring oss. Det individuella i en människas jagidentitet härrör från vårt genetiska arv, tidiga emotionella erfarenheter, och våra sociala interaktioner med individer och strukturer. Våra identiteter kommer till uttryck i normer och värderingar vi anlägger på kulturella förhållningssätt (Stevens, 1996).

Eriksson gör en distinktion mellan objektiva och subjektiva identiteter. Den objektiva identiteten är den identitet som tillskrivs individen av andra. I detta fall är individen definierad eller kategoriserad antingen utifrån vad andra tror vara individens egenskaper eller med hänsyn till det som av andra anses känneteckna den sociala grupp som individen tillhör. När individen själv tillskriver sig vissa attribut, eller när individen erkänner sin egen kategorisering, kan man tala om subjektiv identitet. I den objektiva identiteten anses validiteten i självkänslan ligga i den andres erkännande av ens identitet (som en stämpel eller etikett). Erkänner individen denna tillskrivna identitet så förvandlas denna etikett till individens subjektiva identitet.

Identitets eller jagschema, är ett begrepp som beskriver de uppfattningar vi har om oss själva, organiserade i scheman, som ska guida oss och förenkla bekräftande information som vi tar in om oss själva och andra. Självkänslan ingår som en del av identiteten, vilket utgör våra värderingar av vår personliga identitetsbild och är därmed summan av alla våra scheman. När individen oproblemiskt följer de rutinmönster som finns i omgivningen fäster han eller hon ingen större vikt vid identitetsfrågan, detta blir framförallt aktuellt när någon förändring sker (Eriksson, 1995).

Jaget är till naturen ingen passiv och stagnerad enhet, vilket framhålls av den fenomenologiska psykologen Carl Rogers, som menar att alla människor har ett *idealjag*. Idealjaget är den framställning individen har om hur han eller hon vill vara. Överlappar jaget idealjaget uppstår ett kongruent tillstånd. För att jaget och idealjaget ska närma sig varandra måste antingen de högt ställda förväntningarna man har på sig själv minska och därmed anpassas till de resurser man har, eller så måste resurserna som individen har men som trycks tillbaka, lockas fram. Om klyftan mellan jaget och idealjaget är för stor talar man om

inkongruens (Rogers, 2004). Rogers teorier om jaget är starkt influerat av Edmund Husserl som menade att vi inte bör se människan som en passiv mottagare av information och sinnesförmågelser, istället formar och konstituerar jaget sina *meningskonstitutioner* aktivt och medvetet. Husserl talade om intentionalitet som varande, det som är gemensamt för vårt medvetande, att det alltid är riktat mot något, vi är orienterade mot något fenomen i vår omvärld: "... *the fundamental essence of all psychic life, consciousness as being conscious of something...*" (Husserl, 1977, sid. 32). Människans medvetande är alltså alltid riktat mot något, vilket kallas *intentionellt medvetande* och består av vår perception, värderingar, erinring och bedömningar. Dessa "beståndsdelar" resulterar i de meningskonstitutioner individen innehar (Husserl, 2004).

I medvetandet kan jag tänka på något som inte framträder för mig i direkt åskådning. Likaså kan jag ha en mening om sådant som inte finns i realiteten, utan kanske endast finns i min fantasi. Vår fantasi kan många gånger föregå varseblivningen och därmed kan vi medvetet föreställa oss något som blir autentiskt (fast det inte är det). Ofta tror vi oss ha korrekt uppfattning om fenomen utifrån de vid denna tidpunkt gällande meningskonstitutioner. Detta handlar om att vi drar för snabba slutsatser om en upplevelse. Utifrån denna erfarenhet tenderar vi också att generalisera de upplevda sakförhållandena till fenomen som är snarlika de vi upplevt. Ur detta resonemang kan vi dra slutsatsen att sanningen både kan vara provisorisk och att vi inte alltid kan förlita oss på våra sinnen (Husserl, 2005).

Jaget agerar genom motiverande faktorer och det sätt på vilket jaget agerar är ett resultat av individens tidigare meningskonstitutioner. Mening är en kontinuerlig och ständigt föränderlig process och ska inte ses som en statisk enhet. Den intersubjektiva meningskonstitutionen är en process som alltid sker inom en delad livsvärld. Att dela livsvärld innebär att individer deltar i liknande aktiviteter och innehar en viss förståelse för varandra. För Husserl var *livsvärlden* den värld människor upplever både individuellt och gemensamt med andra människor. Människor har individuell förståelse för omvärlden som är unikt utgående från den subjektiva meningskonstitutionen. Emellertid delar människor också livsvärlden och därmed etableras delvis liknande förståelse för olika fenomen (vilket tydligt framgår när människor i samma kultur delar samma uppfattning om olika fenomen). En specifik kvalitet i vårt medvetande utgör vår förmåga att reflektera – att tänka över våra erfarenheter och upplevelser. Vi kan med andra ord vara medvetna om att vi är medvetna och genom minnen av något blir medvetandet ett objekt för sig själv. I reflektionen kan vi föreställa oss alternativ, och i denna bemärkelse upplever vi inte livet som förutbestämt och oföränderligt. Därmed kan vår identitet förändras och utvecklas (Husserl, 2004).

Jagidentiteten är inte bara en föränderlig entitet utan även mångfacetterad. Enligt Husserl kan människan utveckla flera jagroller, eftersom vi kan ha olika meningskonstitutioner om både samma och olika företeelser, beroende på vilken situation individen befinner sig i. Utifrån detta argument är identiteten mångfacetterad och föränderlig och det uppstår en hel uppsättning av kontextuella jag, som individen använder. Det bör påpekas att alla beteende och handlingar inte alltid sker starkt aktivt. För varje handling ligger motiverande faktorer som utgör en viss naturlighet i individens livsvärld, till exempel när en person står i kassan på snabbköpet och ska betala, så tänker han eller hon inte alltid aktivt ”nu ska jag betala”. Detta är en naturlig vardagshandling som ofta sker automatiskt. På detta sätt kan man se det naturliga i människors livsvärld (Husserl, 2001).

Allteftersom människan växer upp i en kulturell miljö, så formar denna kulturella miljö jaget så att jagkonceptet ”verkar rimligt” inom den kulturella kontexten. Jagkonceptet influerar i gengäld alla andra aspekter i mänskligt beteende. Det *dialogiska jaget* är socialt i sitt ursprung och dialogiskt i sin funktion. Jaget reflekterar över och tillämpar kulturens och signifikanta andras förhållningar, och inom jagets funktion finner vi dessa förhållningar i dialog. Vad människor upplever som representativt för jagkonceptet i en kultur kan skilja sig betydligt i en annan kultur. Dessa skillnader uppkommer eftersom olika kulturer har olika levnadsregler, livsåskådningar och människorna i kulturerna existerar inom olika sociala och ekonomiska villkor. De olika kraven som kulturen ställer på individerna resulterar i att individerna integrerar och koordinerar deras världar olika. Förenklat, de har olika jagkoncept. Människor kan förstå andra kulturens jagkoncept på teoretiska och kognitiva nivåer, men har nästan ingen erfarenhetsbas för denna förståelse. De känner inte förståelsen emotionellt (Matsumoto & Juang, 2004).

Kultur

I inledningen nämns att muslimer och jezidier möter andra kulturella förutsättningar i Sverige än vad de är vana från i hemlandet. Dessa invandrare kommer från en *kollektivistisk kultur* och bosätter sig i Sverige som utgörs av en *individualistisk kultur* (Hofstede, 1980; Oyserman, Coon & Kimmelmeier, 2002). Först ges en mer allmän definition av begreppet kultur och i teoriavsnittet beskrivs teorier om kollektivism och individualism.

Mänsklig psykologisk utveckling är en kulturell företeelse. Kultur används inom psykologin för att beteckna grupper (till exempel etniska grupper, stammar etcetera) av människor som hör samman och delar gemensamma värderingar och åskådningar. Människorna utgör en kollektiv enhet som ofta delar liknande historia, språk, symboler och

miljö. Kollektivet konstruerar, reproducerar och delar gemensamma normer och värderingar på ett intra-kulturellt (människans psykologiska process när hon upplever världen, till exempel utifrån känslor, tankar, minnen etcetera) och inter-kulturellt (delas av människor i interaktion) sätt. Människan tar del av kulturen genom socialisering och internalisering och erhåller därmed en kulturell livsåskådning som upplevs som en normalitet. Människans åskådning är ett filter som hon reflektivt eller oreflektivt orienterar sig i världen (Valsiner, 2005). Detta är i enlighet med Husserl (2004) och fenomenologin. Människor från olika kulturer har olika kulturella filter som formar och påverkar individernas meningskonstitutioner. Den intersubjektiva världen medför att vi blir medvetna om att andra också upplever världen och därmed tenderar vi att anpassa vår förväntan och uppfattning. Emellertid innebär inte delad livsvärld samma meningskonstitutioner, utan alla människor har olika erfarenheter som påverkar deras medvetna och hur de upplever världen (oavsett hur lika förutsättningar dem har). Det är hur fenomen framträder för den enskilda människan som är fenomenologiskt intressant. Därmed är det enskilda subjektet den enda möjliga källan till mening (Husserl, 2004).

Ofta framställs kulturer som relativt homogena och stabila enheter. Denna ståndpunkt har emellertid ifrågasatts av sociala vetenskaper (Strauss, 1992). För kulturfilosofen Mikhail Bakhtin var kultur lika med en levande organism, ”heterogenisk” och motstridig invärtes. Individer bemöter aktivt andra och skapar sin egen personliga mening. Detta medför en dynamisk interaktion mellan individer och institutioner. Därmed måste individer och institutioner anpassa sig efter utvecklingen, för att inte etablera en krisartad förhållning (Bakhtin, 1982). Sociologen och strukturfunktionalisten Emile Durkheim poängterar att utveckling aldrig bör gå fortare än att människor hinner anpassa sig. Om detta inträffar kan ett anomitillstånd uppstå, där individen känner sig förvirrad och uppträder irrationellt (Durkheim, 1975).

Teori

I detta avsnitt beskrivs muslimers och jezidiernas kollektivistiska kultur, samt den individualistiska kulturen i Sverige. Dessutom framställs beskrivningar och teorier om invandring till Sverige, mentala förändringar vid kulturbyte, språkets betydelse för integration och arbete på svenska arbetsplatser.

Individualism - Kollektivism

Många antropologer, sociologer och psykologer har sökt efter meningsfulla dimensioner för att förklara skillnader mellan kulturer. En av de mest framträdande dimensionerna är *individualism – kollektivism*. Individualism - kollektivism syftar till tendenser om hur kulturer uppmuntrar och fostrar individers behov, önskningar och värderingar (Matsumoto & Juang, 2004). Flera studier har bedrivits för att undersöka vad som kännetecknar individualism – kollektivism och var i världen dessa kulturer är representativa. Hofstede (1980) jämförde 50 olika länder för att se deras individualistiska och kollektivistiska tendenser. Länder från Nordamerika och västra Europa toppade listan som de mest individualiserade. Länder från Mellanöstern, Sydöstra Asien och Sydamerika var de mest kollektivistiska. I en studie gjord av Oyserman, Coon och Kimmelmeier (2002) utfördes en metaanalys av litteratur som framhöll var individualistiska och kollektivistiska kulturer är representativa i världen. De fann att nästintill alla studier understödde den distinktion som Hofstede (1980) gjorde.

Islam (Wulff, 1993) och Jezidism (Karlsson, 2005) är två kollektivistiska och institutionaliserade religioner som är väl integrerade i samhällstrukturen. Islam är religiösa riktlinjer för hur människan bör leva sitt liv. Islam är internaliserad i den troendes identitet och är inte bara till för andliga behov, utan reglerar även människans dagliga liv (Abbas & Gibbs, 1998). Koranen är en bok till ledning för människornas liv och leverne. Det är enligt Islam endast i enlighet med Koranen människan kan leva ett rättfärdigt liv. Om inte människan väljer att underkasta sig Allahs vilja rubbar han eller hon hela skapelseordningen. Trots alla skillnader mellan olika muslimska grupper, så går det utifrån detta, att på ett relativt homogent sätt att prata om en ”muslimsk grundidentitet”, något som får muslimer på olika håll i världen att i många situationer tänka, känna, värdera och handla på likartade sätt (Sander, 2003). Jezidism är en kollektiv och konservativ religion (Karlsson, 2005), vars tradition framförallt förs vidare genom muntlig tradition. Trosföreställningarna internaliseras i tidig ålder och ifrågasätts väldigt sällan eftersom stammarna ofta är isolerade från omvärlden. Kvinnan innehar traditionellt en underordnad roll i de jezidiska samhällena.

Sverige är enligt sociologen Peter Berger (1988) ett individualiserat land, där sekularisering medfört att samhällsinstitutioner och kulturen åsidosatt den dominerande religiösa samhällsförhållningen. Den religiösa integrerade kraften, i form av symboler och dogmer avtar. Samhället eller kulturen *avsakraliseras*, det vill säga att livet förklaras utifrån ett vetenskapligt och profant perspektiv istället för ett teologiskt. Enligt strukturfunktionalisten Niclas Luhman innebär strukturell differentiering att det individualistiska västerländska samhället inte längre består av en stor integrerande helhet. Samhället har differentierats genom individualisering och globalisering. Exempelvis är svenska kyrkan differentierad. Tidigare var den kristna svenska kyrkan en integrerande del av samhället och hade fundamental funktion som samhällsorgan. Genom 1900-talets kulturutveckling har kyrkan förlorat funktionen som överdistans och lösgjorts som samhällig integrerande instans. Istället är svenska kyrkan ett delsystem som får konkurrera med andra delsystem. De differentierade delsystemen är funktionellt orienterade, relaterat till människans och omvärldens komplexitet. Dessutom har delsystem sin egen kommunikation, bestående av binära koder som skiljer sig från andra delsystems binära koder. Differentiering har en disintegrerande funktion som kan orsaka normkollision, värde- och identitetsförvirring. Eftersom samhällen i individualistiska kulturer oftast innehar ett differentierat förhållningssätt, så tenderar detta att fragmentera jagidentiteten så att människan måste förhålla sig på olika normativa sätt till de olika delsystemen i samhället. Resultatet blir att människan utvecklar olika jagroller, som är lämpliga i olika situationer och sammanhang (Luhman, 1998). Som nämns tidigare är differentieringen en del av globaliseringen. Globaliseringen (Giddens, 1996) gör det möjligt för människan att tänka på förhållandet: tid och rum, hur samhällen som är lokaliserade på en speciell plats är påverkade av förändringar som sker någon helt annanstans. Globalisering bidrar till ökat informationsflöde, symboler, livsstilar och identiteter. Detta har sprängt nationella och territoriella gränser och är på väg att ändra ramarna för definitionen av kulturella identiteter.

Individualistiska samhällen tenderar att främja liberalism, medan kollektivistiska samhällen tenderar att främja traditionalism. Liberalism förutsätter att individer är rationella och är kapabla att använda förnuftet i rationella beslut. Därmed bör varje individ enligt liberalismen ges möjligheten till fritt val att själva forma sina personliga mål i livet (Bhugra, 2005). Människor i en individualistisk kultur tenderar att se dem själva som autonoma individer, där de personliga behoven och målen överträffar andras behov. Individualistiska individer tenderar att tänka på sig själva i sociala relationer. Exempelvis: "Jag och min familj". Individualismen kan ha baksidor som upplevd ensamhet och upplösning av kollektiv,

sociala- och moraliska värderingar. Teologen Peter Norberg (1998) menar att den moderna individualismen är ett resultat av den kristna reformationen. Individen myndighetsförklarades och stod därmed ensam inför Gud (Norberg, 1998). Detta uppmuntrade och förtydligade individualistiska tendenser från Bibeln. Gud är perfekt och Gud gjorde människan till sin avbild: ”Och Gud sade: Låt oss göra människor till vår avbild” (Bibeln 1982, 1 Mos 1:26). I kollektivistiska kulturer finns en motsatt tendens. För dem är det normativt att passa in och kvarhålla beroendet till andra människor i gruppen. Islam innehar en anvisning om att kollektivet ska hålla ihop för att uppnå en gemensam lycka (Sander, 2003). Utifrån Koranen framställs detta på följande sätt: “*The successful are those who can be saved from their own selfishness*” (Koranen 2003, 59:9). Människans kanske förnämsta särdrag, den fria viljan, är alltså samtidigt hennes, men även hela skapelsens största hot. Självförtroende för människor från kollektivistiska kulturer grundar sig på hur de kan passa in och delta i gruppen. Individerna strävar efter att tillmötesgå gruppnormer och sociala skyldigheter. Genom att identifiera sig med gruppen erhåller de egenskaper som är representativt för övriga medlemmar i gruppen. Detta blir en integrerad del av individernas jagkoncept och identitet (Markus & Kitayama, 1991). Detta förkastar inte att individer med ett beroende jag, inte har kunskap om egna interna attribut, såsom personlighetsegenskaper, förmågor och attityder. Det som ska framställas är att individernas attribut är mindre individuellt framhävande, i hur de tänker, känner och agerar (Matsumoto & Juang, 2004).

Matsumoto (1991) menar att familjariteten och intimiteten som individens jag känner i *ingruppen*, bidrar till säkerhet, välbehag och möjlighet för individer att fritt få uttrycka sina känslor. Individerna upplever samtidigt att ingruppen har en hög tolerans för emotionella beteende. Kollektivistiska kulturer tenderar att fostra fler positiva och färre negativa emotioner gentemot ingruppen, eftersom ingruppen är viktigare för dem. Positiva emotioner försäkrar att kvarhålla denna harmoni, negativa hotar det. Individualistisk kultur tenderar att fostra fler negativa emotioner och färre positiva emotioner gentemot ingruppen, eftersom harmoni i enskilda ingrupper är mindre viktig för dem. Individualistiska kulturer tenderar däremot att fostra fler positiva och färre negativa emotioner gentemot *utgrupper*, eftersom det är mindre viktigt i individualistiska kulturer att göra skillnad mellan ingrupp och utgrupper. I motsats fostrar kollektivistiska kulturer fler negativa känslor gentemot utgrupper för att tydligt särskilja mellan ingrupp och utgrupper. I gengäld tenderar detta att stärka ingrupsbanden, men samtidigt innebär det fler krav på medlemmarna att hålla sig till gruppnormerna. Triandis et al (1988) tillägger här att individualistiska kulturer tenderar att ha fler ingrupper som individerna rör sig inom. Eftersom utbudet av ingrupper är stort behöver inte dessa individer

fästa sig vid någon särskild ingrupp och därmed förväntas också de enskilda individerna bidra med färre uppoffringar. Kollektivistiska kulturer är mer beroende av en effektiv gruppfunktion och etablerar starkare förhållanden och beroende till andra människor i gruppen. Kollektivismens starkare och djupare behov av sociala band kan etablera en ”buffert” mot stress och oro.

Invandring till Sverige

Detta avsnitt behandlar forskning angående hur kollektivistiska invandrare förhåller sig till livet i Sverige.

Från slutet av 1940-talet fram till 70-talet associerades Sveriges invandring framförallt med arbetskraftsinvandring. Efter 1970-talet förändrades detta till att röra flyktinginvandring. Det finns tre kategorier av flyktingar. *Kvotflyktingar* är de som inte har möjlighet att fly på egen hand, på grund av speciell utsatthet, som exempelvis krigsskador. *Facto-flyktingar* är människor som inte kan leva kvar i sitt land på grund av exempelvis rådande politiska konflikter. *Anknytningsfall* är de med utländsk härkomst som har nära anhöriga här i Sverige (Allwood & Franzén, 2003).

Att bryta upp och bosätta sig i en ny kultur berör identitetens kärna och flytten får ofta genomgripande konsekvenser för personen i fråga. Flytten kan för många innebära en sorgprocess, att förlora något nära. Bit för bit kommer de mentala representationerna av människor, platser och olika symboler som är associerat med kulturen göra sig känslomässigt påmind. I lyckliga fall leder sorgearbetet till att individen kan börja intressera sig för den nya kulturen (Almqvist & Broberg, 2003). En individ som på ett lyckosamt sätt kan tillgodose sig den nya kulturen lär införskaffa ett brett kulturellt bagage. Mötet med den nya kulturen tenderar att muslimska individers identiteter blir pluraliserade och multidimensionella (Keyman, 2007). Som en muslimsk-pakistanisk invandare i Danmark uttryckte det: *“You can be both a Pakistani Muslim and a Danish Muslim, and feel at home in both contexts if you follow Islam in its authentic form”* (Schmidt 2004, sid. 38).

I olyckliga fall drabbar immigrationsprocessen individens kärna på ett sådant sätt att fundamentala psykiska förmågor bryts samman, vilket kan betraktas som en ”kulturchock”. Dessutom kan känslan av alienation från det nya landets majoritetskultur eller ens egen kultur, resultera i förvirring (Almqvist & Broberg, 2003). Enligt Bhugras studie visas en tydlig korrelation mellan migration, svårighet att få bekräftelse för sin identitet och psykiska åkommor. Socialt stöd från omgivningen krävs för att lindra dessa problem (Bhugra, 2005).

Ofta känner sig invandrare splittrade mellan normer som är representativt för det gamla respektive det nya landet. Detta kan innebära svårigheter för dem att upprätthålla en sammanhängande jagidentitet (Almqvist & Broberg, 2003). Om det omgivande samhällets syn på hur lämpliga värderingar ska efterlevas integreras med invandrarens tidigare uppfattningar uppstår en *ackulturation*. I det svenska samhället sätts ofta en stor press på invandrarna – att de så fort som möjligt bör *assimileras* med majoriteten av den svenska befolkningen. Detta innebär att invandraren överger sina tidigare kulturella normer och värderingar, för att istället inställa sig i det nya landets majoritetskultur. I motsats innebär *separation* att invandraren med största möjlighet fasthåller hemlandets normer och värderingar. För att detta ska vara möjligt tar man avstånd från majoritetssamhället, vilket annars kan påverka individen. *Integration* innebär en medelväg, det vill säga att invandraren kvarhåller vissa fundamentala kulturella normer och värderingar (exempelvis hur man ska leva inom familjen), men samtidigt inlemmas i majoritetssamhället. Den sista formen är *marginalisering* som innebär att man varken låter sig integreras med majoritetssamhället eller fasthåller vid gamla värderingar (Berry, 1988).

Muslimerna i Sverige tvingas till viss del att anpassa sig till en individualistisk, differentierad och sekulariserad kultur. Denna kultur är avsevärt annorlunda än den traditionella förståelsen av Islam. Muslimska invandrare upplever den nya kulturen som utmanande för den muslimska identiteten. Skolor och arbetsplatser begränsar muslimens dagliga utövande av religiösa ritualer. Den sociala interaktionen mellan pojkar och flickor, män och kvinnor är normativt annorlunda här i Sverige, än i många muslimska länder. Sverige är som land relativt öppna för främmande religioner och kulturer, men detta är också en förutsättning för att vara ett demokratiskt och pluralistiskt land (Schmidt, 2004).

Familjeförhållandena kan vara särskilt utsatta vid kulturombyte. Mannens identitet är ofta uppbyggd på att vara familjeförsörjaren och den sociala gestalten utåt, men på grund av svårigheter att förstå svenska och omedvetenhet om hur svensk individualistisk kultur fungerar, innebär det ofta stor arbetslöshet bland invandrare. Kvinnan tenderar däremot att bibehålla sin roll som hemmets ombesörjare och därmed sin självkänsla. Invandrarkvinnan har i Sverige möjligheten att börja studera och få ett avlönat arbete och bidra till familjens försörjning. I och med sin utvidgade roll och befogenheter är inte alla invandrarkvinnor villiga att acceptera mannens överordnade ställning. Detta kan bidra till slitningar i förhållandet. Likaså kan relationen mellan barn och föräldrar påverkas av den nya kulturen. I Sverige finns normer, värderingar, vanor, sedvänjor och lagar som kan sätta föräldraauktoriteten och de gamla kulturella förhållningssätten i gungning. Barnen tenderar att

vara mer flexibla, förändras mer och snabbare än föräldrarna i den nya kulturen. Exempelvis kan föräldrarna uppleva att den svenska skolgången splittrar hemlandets kulturella och religiösa värderingar. Många föräldrar upplever det som svårt att veta vad som väntas av dem när de kommer till Sverige, såsom till exempel uppfostring av barnen. Flickornas möjligheter utökas i den svenska kulturen, vilket kan orsaka konflikt i familjekonstellationen. Förhållandena förändras även för pojkarna, vars relativt privilegierade ställning kan ifrågasättas av flickorna (Almqvist & Broberg, 2003).

Unga muslimer slits ofta mellan majoritetssamhällets och föräldrars förväntningar och krav, å andra sidan slits de mellan en sekulär västerländsk livsstil och en religiös muslimsk tradition. För invandraren krävs det att bygga upp kraftfulla strategier för att överbrygga både inre spänningar (bland olika muslimska grupper, men också inom den enskilda individen) och konflikter med omgivningen. Individen kan överge sin religion och gå mot en mer sekulariserad livsstil (assimilering). Individen kan också återvända till tolkningen av Islam och hänge sig till denna levnadsstil (separation). Ett annat alternativ kan vara att skapa blandade identiteter (integration), det vill säga tolkningar som kan användas olika beroende av den sociala och kulturella situationen (till exempel blandade jag beroende på om de är i skolan, arbetet eller i moskén). Denna mångfald av utbud kan å ena sidan leda till känslan av dubbel identitet, men å andra sidan kan det öka känslan av utanförskap. Individerna kan uppleva sig vara mitt emellan två eller flera kulturer eller traditioner, vilket kan leda till en känsla av rotlöshet och utanförskap. Detta kan i sin tur resultera i irrationella beteende (Larsson, 2003).

Förändrade mentala representationer vid kulturbyte

Socialkonstruktivist James M. Baldwin (2007) menar att individers mentala förändringar sker genom aktiva mentala processer. Individen ger respons på den upplevda händelsen, men inte för att direkt internalisera händelsens kontext, utan för att förbereda sig på nästkommande händelse. Denna förhållning möjliggör för individen ett alternativt sätt att agera vid nästkommande tillfälle. Detta konstruerar en modell för hur individen ska bemöta liknande upplevelser i framtiden. Nya händelser som är besläktade med tidigare erfarenheter bygger på modellen och skapar en förståelse för fenomenet. Individen kan antingen eliminera modellen (förståelsen för den nya händelsen) eller förstärka och eventuellt imitera källan, beroende av hur det nya tankesättet kan konkurrera med det gamla. Om det nya tankesättet etablerar sig i individen är det inte en ren kopia, utan en kreativ rekonstruktion av fenomenet. Människans psykologiska system är ett öppet kreativt system som bearbetar upplevelser och omvandlar

detta till meningskonstitutioner. Den modell som individen konstruerar av olika internaliserade händelser är ett kognitivt schema, vilket möjliggör en förståelse för fenomenet. Detta kognitiva schema använder sen individen när han eller hon ger respons på nya händelser. Detta möjliggör för individen att selektivt välja ut de intryck som han eller hon tycker passar in i det kognitiva schemat.

I enlighet med Baldwin menar Husserl (2001) att mentala förändringar sker genom aktiva mentala processer. Enligt Husserl är *Lebenswelt* (livsvärld) där individens meningskonstitution konstrueras och förändras. I den intersubjektiva interaktionen skapar vi aktiva synteser som, genom repetition, blir en bakgrund av *passiva synteser* som förmedlar nya *aktiva synteser*, alltså möjliga förändringar i meningskonstitutionen. Exempelvis är min uppfattning innan denna studie att kollektivism och individualism är tillfredställande begrepp att använda mig av när jag analyserar mina informanternas svar. Förändras min uppfattning om detta efter undersökningen, innebär detta att mina passiva synteser förändrats genom aktiva synteser (mitt genomförande av studien). Genom dessa aktiva synteser förändras min meningskonstitution till att utgöra ny kunskap som blir det passiva underlaget för senare beteende och meningskonstitution. Dessa passiva synteser är därmed mina nya meningskonstitutioner tills dem eventuellt förändras genom nya aktiva synteser. Därmed står individen ständigt inför ett bejakande, förnekande eller frågande inför alla nya fenomen medvetandet erfar. Livsvärlden är både unik för varje individ, men också delad. Exempelvis innehar människor i en kultur generell förståelse om hur man ska tolka ansiktsuttryck, men samtidigt finns där kanske detaljer i ansiktsuttrycken som vi tolkar individuellt. Denna individuella tolkning grundas av varje individs unika erfarenhet (Husserl, 2001). I vår perception är vi alltid medvetna om tidigare erfarenhet och framtida förväntningar när vi ställs inför nya upplevelser. Hela vår förståelse behöver inte förändras för att vi fått nya uppfattningar, utan vi kan addera meningsfulla aspekter till vår tidigare förståelse. Vi kan fortfarande vara medvetna om vår tidigare förståelse, även om den är överbevisad av ett alternativ. Erfarenhetstvivel kan innebära att vi söker bekräftelse för vår tidigare övertygelse, men övertygar inte bekräftelsen så kan det förändra vår tidigare förståelse. Det nya behöver inte nödvändigtvis annullera vår gamla uppfattning, utan kanske bara tillägger något nytt som ger oss en mer förnuftig förståelse för företeelsen. Återkommande erfarenheter av liknande art kan förstärka etablerade meningskonstitutioner (Husserl, 2004).

Enligt socialpsykologen Albert Bandura (1997) så är det viktigt med social förstärkning om de mentala representationerna ska upprätthållas. Frånvarande av social förstärkning och istället alternativa stimulerade tankesätt från omgivningen kan bidra till att redan etablerade

meningskonstitutioner revideras. Den sociala förstärkningen behöver inte nödvändigtvis bestå av social interaktion mellan människor, utan kan även utgöras av symboler, riter och strukturer.

Språket som en integrerande faktor i en ny kultur

Vårt intentionella medvetande etableras genom erfarenhet och detta medvetna uttrycks i sin tur genom språket (vår teoretiska förståelse), via jaget. På så sätt ger vi svar på omgivningen. Svar från omgivningen jämförs med våra etablerade meningskonstitutioner och vi ger svar tillbaka utifrån vår förståelse. Människan använder språket för att tänka och uttrycka sig kritiskt och rationellt. Via språket talar vi om vad som är rätt och fel utifrån våra passiva synteser. Kan vi inte använda språket, så kan vi inte få fram våra tankar, behov och identitet på ett konkret sätt (Husserl, 2001). Språket är det primära sättet att kommunicera och är viktigt för att överföra, kvarhålla och uttrycka vår kultur. I sin tur har kulturen ett stort inflytande på språket och språket symboliserar vad en kultur anser vara viktigt. Både kultur och språk påverkar våra tankestrukturer och vårt sätt att bete oss. Därför är det viktigt för individer som kommer från en kollektivistisk kultur och bosätter sig i individualistisk kultur (även vice versa), att så fort som möjligt lära sig det främmande språket och skapa nya mentala representationer för att bygga en framgångsrik interkulturell relation. Dessutom bör de lära sig viktiga kulturella icke-verbala uttryck för att underlätta kommunikationen (Matsumoto & Juang, 2004). Språksvårigheten kan innebära att invandraren har svårt förklara sin situation och sina behov när han eller hon talar med exempelvis svenska tjänstemän (Allwood & Franzén, 2003).

Kollektivistiska jag på svenska arbetsplatser

Behovet av utländsk arbetskraft var i Sverige mättat i början av 1970-talet, reglering av invandringen infördes och de flesta som invandrat därefter är antingen flyktingar eller anhöriga till flyktingarna. För människor som invandrat eller flytt till Sverige tar det många gånger lång tid innan de kan försörja sig. Invandraren blir beroende av samhällets stöd, vilket inverkar på individens självkänsla och upplevelsen av hur andra individer ser på honom eller henne. Individens svårighet att söka arbete har ett samband med de kulturella skillnaderna som finns mellan kulturerna, det vill säga skillnad mellan hemlandets kultur och "svensk kultur" (Franzén, 2003).

Ända sedan Hofstede (1980) lanserade forskningsdimensionen individualism-kollektivism har flera andra forskare använt denna dimension som forskningsverktyg för att utforska kulturella skillnader. Denna dimension har även använts inom organisations och arbetsfrågor,

i form om hur individer från individualistiska och kollektivistiska kulturer tenderar att arbeta i grupp eller enskilt (Philips, 1994).

Människor från individualistiska kulturer föredrar ofta att arbeta ensamma, medan individer från kollektivistiska kulturer karaktäriseras av att föredra att arbeta i grupp. I individualistiska grupper är målet ofta oberoende av de i ingruppen och grupparbete kan innebära risker för det individualistiskt uppsatta målet. I kollektivistiska grupper är det individualistiska målet och framgången subordinerat till ingruppens mål, individualistiska tendenser kan upplevas som ett hot mot enheten och det gemensamma målet (McAuliffe et al, 2003). Enligt Abbas & Gibbs studie från 1998 vill muslimer ofta upprätthålla en moralisk värdegrund på arbetsplatsen som kan vara över tid, istället för att tillfredsställa behov som är lukrativa för stunden. I motsats till individer på individualistiska arbetsplatser är muslimer oftast inte tävlingsinriktade gentemot andra personer i ingruppen, utan vill upprätta en hållbar kollektiv gemenskapsgrund och emotionellt obehag ska undvikas (Abbas & Gibbs, 1998). Den kontinuerliga interaktionen och sammanhållningen tenderar att etablera liknande normer och värderingar i ingruppen, vilket ofta skapar tydliga gränser till utgruppen (Triandis & Gelfand, 1998).

“Du kan inte få morgondagens arbete med gårdagens kunskaper” är ett talesätt som är mer aktuellt än någonsin. Dagens arbete kräver oftast utbildning och har ändrat karaktär. För trettio-fyrtio år sedan utbildade man sig inom en viss genre, sökte arbete och blev ofta kvar i detta arbete livet ut. Numera krävs en bredare kunskapsgrund och mer flexibel identitet för att kunna möta samhällsutvecklingen. Det är mer osannolikt att en individ idag kommer att bibehålla samma arbete livet ut. Allt fler specialistfunktioner krävs i samhället i jämförelse med förr, då ofta en person kunde sköta flera delområden (Franzén, 2003). Med återkommande vuxenutbildning förändras kompetensen i takt med arbetsmarknadens krav. Människor som inte har grunden är oerhört sårbara på en snabbt föränderlig arbetsmarknad. Denna beskrivning gäller den urbaniserade västvärlden, där industrialiseringen är hög.

I kollektivistiska länder kan arbetsmarknaden se annorlunda ut och hög utbildning kan vara förbehållen en liten elit. Senare anlända flyktinggrupper har haft allt svårare att få ett arbete som är jämförbart med en infödd svensk. Arbets- och utbildningsmarknadens snabba förändringar påverkar invandrarnas möjligheter på ett negativt sätt, eftersom tiden förflyter medan de väntar på uppehållstillstånd och de går på kurser i svenska för invandrare. Kunskaper som var aktuella vid ankomsten för asylsökande kan ha blivit för föråldrade när de flera år senare ska söka sig ut på arbetsmarknaden (Franzén, 2003). Dessutom innefattar exempelvis förkunskapskraven för akademiska utbildningar i Sverige ofta goda kunskaper i

engelska och svenska. Detta gör det svårt för många invandrare att ansöka, såvida man inte vill börja om från början. Därmed blir förutsättningarna sämre för dessa individer än för infödda svenskar. Detta är inte ett specifikt svenskt fenomen, utan är rådande överallt i den industrialiserade och individualiserade moderna västvärlden (Franzén, 1997).

I allmänhet är man i Sverige mycket restriktiv med att betrakta utländska utbildningar som jämbördiga med svenska. Arbetskraft med hög utbildning är också dyr för arbetsgivaren och en felsatsning vid anställning kan bli mycket kostsam. I valet mellan det säkra och det osäkra (annorlunda kulturellt bagage, språksvårigheter och annorlunda betygsformer) satsar de flesta arbetsgivare på det säkra. Dessutom finns där ofta flera spärrar som har sin grund i främlingsrädsla och rasism (Franzén, 2003).

Många muslimer som upplever diskriminering på arbetsplatsen vågar inte kommentera dessa missförhållande, eftersom detta kan leda till negativa konsekvenser. Den grupp som är mest utsatt är muslimska kvinnor. Förutom de religiösa övertygelserna är slöjan mycket ifrågasatt. Eftersom allt fler muslimer invandrar till icke-muslimska länder krävs det att organisationer och företagsledare har muslimska trosföreställningar och vanor inberäknade när de utformar sin företagspolitik. Detta bidrar till att anställda kan bemästra sin förutfattade och antimuslimska inställning (Minehan, 1998).

Det är vanligt att muslimer ber flera gånger om dagen för att efterleva de religiösa handlingar som ingår i deras trosföreställningar. Emellertid kan det vara svårt att hitta en plats att be på, och tid till att göra det på en icke-muslimsk arbetsplats. Många muslimer kan också uppleva det svårt att ha ögonkontakt eller att skaka hand med personer av motsatta könet. Detta kan upplevas som oartigt eller fördomsfullt på individualistiska arbetsplatser, där kroppsspråk kan ses som en viktig del av arbetskommunikationen (oavsett kön). Många muslimer menar att restriktioner av kroppsspråk är traditionella vanor och inte religiösa krav. Flera muslimska organisationer (som t.ex. CAIR) arbetar hårt med att förklara dessa beteende för svenska företag och korrigerar felaktiga förutfattade meningar om Islam. Religiösa trosföreställningar och riter får inte nedsättas, såvida det inte inverkar negativt på arbetsorganisationen och är extra kostsamt för företaget. Exempelvis om man tvingas att anställa temporära vikarier kontinuerligt för att muslimska arbetare måste ta ledigt för religiösa uppdrag (Minehan, 1998).

Vissa företag (Abbas & Gibbs, 1998) har tagit akt på den muslimska utbredningen och anordnat speciella utrymmen på arbetsplatsen för muslimer att be på och givit dem extra tid för att utföra religiösa riter, till exempel under Ramadan eller tid för moskén under fredagseftermiddagen (fastan). Enligt flera företagsledare resulterar detta i mer lojala och

uppskattande muslimska anställda. Om vi inte utbildar och upplyser icke-muslimska anställda om muslimers religiösa trosföreställningar på arbetsplatser, så tenderar detta att resultera i konflikter och svårlösta problem.

Problemformulering och syfte

I teoriavsnittet har jag lyft fram flera teoretiska infallsvinklar som tillsammans bidrar till människors mycket komplexa meningskonstitutioner. När kollektivistiska individer kommer till en individualistisk kultur upplever de en ny kultur, där meningskonstitutionerna som var representativa för hemlandets kultur konfronteras, eventuellt påverkas och förändras. Kulturskillnaderna kan även påverka invandrarna att söka arbete i Sverige. Arbete är viktigt för försörjning, självkänsla och att vara en del av samhället. Muslimer och jezidier som kommer till Sverige konfronteras med ett samhälle som innehar annorlunda kulturella villkor inför- och i arbetslivet. Invandrare kan ha gemensamma upplevelser av den nya kulturen, men också individuella och unika upplevelser, som grundar sig på att alla människor inte har exakt samma erfarenheter och förståelse av livsvärlden. Det unika är något som särskiljer individen från gruppen och ger upphov till just den människa hon är. Teorier och beskrivningar har ibland en tendens att kategorisera allt för mycket och därmed förbises den enskilda individens unika upplevelser av sin livsvärld. Därmed är det viktigt belysa enskilda individers upplevelser av den nya kulturen när hon eller han invandrat till Sverige. Detta leder oss in på studiens syfte: *hur upplever muslimer och jezidier från mellanöstern den svenska kulturen i förhållande till kulturen i hemlandet. Upplever de eventuellt att de förändras i den nya kulturen? Hur upplever de det att söka arbete på en "svensk" arbetsplats?*

Jag har använt studiens syfte som forskningsfråga/självrapporfråga till mina informanter, men annorlunda ställd, vilket framkommer i metodsavsnittet.

I nästkommande avsnitt har jag beskrivit mitt fenomenologiska tillvägagångssätt i studien.

Metod

Utifrån teoriavsnittet och syftet är det viktigt att förstå hur människor upplever den komplexa värld han eller hon lever i. En komplex värld skapar komplexa och unika meningskonstitutioner. Dessutom är individerna från en annan kultur än författaren själv, vilket förutsätter att informanternas livsvärld kan nå så förutsättningslöst som möjligt. Jag upplever att fenomenologisk metod är det bästa tillvägagångssättet för att bemöta denna problematik. Jag har valt att följa en *emergent design* modell, där samspelet mellan forskaren och informanterna är viktigt för studiens utvecklingsprocess. I mitt tillvägagångssätt har jag emellertid fokuserat på studiens syfte och inte låtit informanterna i för hög utsträckning styra studien, så att jag förlorat kontrollen.

Först ska vi titta på den fenomenologiska validiteten och vilken betydelse detta har för min studie.

Validitet

Husserl menar att naturvetenskapen har förändrat den ursprungliga relationen mellan logik och vetenskap. Vetenskapen har gjort sig autonom, vilket splittrat relationen, och i denna process har logik förvandlats till en sub-diciplin till vetenskapen. Detta har skapat en pragmatisk teknologi, som lånar sin metod från matematiken och därmed blivit ett begränsat teoretiskt instrument. Fenomenologin vill återväcka den filosofiska gnistan i logiken. Bara en transcendental logik kan vara en ultimata teori till vetenskapen. Transcendental logik gör en sådan vetenskapsteori möjlig, eftersom den går bakom vetenskapliga förutfattade meningar. Detta innebär en regressiv förflyttning från den aktiva mentala funktionen till det bakomliggande innehållet. Fenomenologin gör en regressiv förflyttning tillbaka till början, till ursprunget i människans konstituerade liv (Husserl, 1998).

För Edmund Husserl (1990) skulle vetenskap utgå från forskningsobjektet. I motsats till positivismen som menar att forskning ska utgå från metod, ville Husserl att vetenskap skulle definieras utifrån om metoden är relevant för forskningsobjektet. Skillnaden mellan den kvalitativa och kvantitativa forskningen är att de härstammar från skilda ontologiska perspektiv. Med hjälp av ontologin kan vi kartlägga den värld vi är en del av. Husserl kallar den livsvärlden. Det är denna värld som är utgångspunkten för de vetenskapliga teorierna, de är alla modeller som är härledda ur livsvärlden. Husserl vände sig mot den vetenskapliga uppfattning av livsvärlden, som hade dominerat sedan 1600-talet. Denna uppfattning tänkte sig en objektiv värld oberoende av oss människor och en subjektiv värld, som är vår

upplevelse eller tolkning av denna objektiva värld. En konsekvens av denna uppfattning är att vetenskapen måste vara objektiv i bemärkelsen: fri från subjektiva tolkningar och beskrivningar. Utgångspunkten är att subjektet (forskaren) ska vara helt skild från det objektet som studeras. Husserl menar att denna dikotomi, det vill säga särskiljande mellan subjektet och objektet är omöjligt att upprätthålla, eftersom subjektet oftast har en förkunskap av det som studerats. Denna kunskap är ett villkor för att forskaren överhuvudtaget ska kunna fråga subjektet något, och i denna förkunskap ingår förväntningar som är färgade av den världsbild forskaren redan har. Den positivistiska forskningsuppfattningen är därmed en myt enligt Husserl. Fenomenologin (Husserl, 2004) undersöker istället den livsvärld vi alla befinner oss i och som utgör det nödvändiga villkoret för alla naturvetenskapens modeller. Livsvärlden framträder därmed för oss genom att vi själva är delaktiga i den, med våra sinnen, kropp och vårt medvetande. I den kvalitativa fenomenologiska forskningen är människans medvetande hennes upplevelse och känslor. Dessa är komplexa och situationsbundna, och därmed måste validitetsbegreppet definieras annorlunda än vid forskning som syftar till att bevisa kausalitet. Meningens ursprung ligger i individens subjektivitet. Det är individen som konstituerar meningen i och genom sina dagliga aktiviteter. Därmed är hon eller han den enda källan till mening. Eftersom människan är det centrala forskningsobjektet handlar studiet av människan om kvalitativt och inte kvantitativt.

Bara genom noggranna meningsanalyser (Sages, 2003), av såsom det konstituerats av det individuella subjektet, kan ge indikationer om eventuella generaliseringar, typologiska formuleringar och klassificeringar ovan den individuella nivån. Detta förutsätter att individen får uttrycka sig så fritt som möjligt och fritt få associera kring forskningsfrågan, utan strukturerade restriktioner. Strukturerade och standardiserade frågeformulär begränsar informantens svar, och är utarbetade av forskaren om hur han eller hon tänker. Konsekvensen blir därmed, medvetet eller omedvetet, att forskarens egna subjektiva meningskonstitutioner påverkar forskningssubjektets svar. Semistrukturerade och öppna frågor i en intervjusituation kan uttryckas på ett subjektivt sätt, som kan påverka på vilket sätt informanten svarar på frågorna. Generalisering är en aspekt av valideringen. Generalisering och abstrahering är två närliggande begrepp, vilka tenderar att renodla ett enskilt fenomen från variation, subjektivitet, sammanhang och situationsbundenhet. Enligt fenomenologin är det emellertid endast genom ett intensivt studerande av ett antal enskilda objekt, genom att se det typiska i det individuella, som vi kan nå objektets generella essens. Genom detta kan vi nå en förståelse och förväntan som även kan appliceras på andra liknande objekt.

I enlighet med det fenomenologiska tillvägagångssättet har jag använt en öppen och bred forskningsfråga (självrappport), som informanterna själva fritt fått resonera och associera kring (skriftligt). Detta medför att jag inte begränsat individen med strukturella restriktioner och därmed gått miste om, för individen, viktiga aspekter. Informanterna har kunnat uttrycka sig fritt, använda sina egna ord och sin egna subjektiva beskrivning. Dessutom har jag inte påverkat informanterna verbalt genom att framställa forskningsfrågan utifrån min egen förståelse.

Jag har försökt att hålla en genomgående genomskinlighet i forskningsförfarandet. Det går att följa tanke och tillvägagångssätt i metod och resultatsavsnitten. Användandet av MCA: steg-för-steg process har hjälpt mig i denna strävan och ger även en möjlighet att kontrollera resultaten. Utifrån ovanstående resonemang kan validiteten i denna undersökning anses vara uppnådd.

Undersökningen

Undersökningens metodiska syfte är att försöka komma åt informanternas subjektiva meningskonstitution, utan att färga forskningsinstrumenten och informanternas svar med min teoretiska förförståelse. Emellertid är min forskningsfråga och undersökningen till viss del färgad av mig som forskare, eftersom jag kan inte helt förbise vem jag är som person. Forskningsfrågan är konstruerad som en öppen fråga och informanterna skulle skriva sina svar som en självrapport. Frågan lyder som följande:

”Försök att med tankar, känslor och erfarenhet beskriva hur du idag upplever livet i ett svenskt samhälle och hur du upplever det att söka arbete på en svensk arbetsplats. Allt detta i förhållande till hur det var i ditt hemland” (se bilaga 1).

Denna fråga uttrycker inte direkt om informanterna eventuellt upplever att de förändras i den nya kulturen. Hade jag ställt frågan direkt upplever jag att de på förhand förstått det som om jag tror att de förändrats. Istället ville jag att dem själva skulle framhålla det utifrån min öppna fråga, om förändringen var något påtagligt på grund av kulturombytet. Till en början var forskningsfrågan lite mer invecklad, men eftersom vissa informanter i studien inte behärskar svenska språket till 100 % förenklades frågan något, emellertid förlorade inte frågan sitt forskningssyfte.

Jag har valt att inte på förhand definiera ”Svensk arbetsplats”, eftersom jag ville att informanterna själva skulle få beskriva hur de upplever ordet och vad det betyder för dem. Detta berör även andra former som exempelvis ”Svenskar”. I diskussionen kommer jag att behandla definitionen.

Genomförandet av undersökningen

SFI på Komvux, Lernia och NK-datacenter

Innan jag beskriver genomförandet är det några termer som jag vill förklara på förhand. Det första är ”SAS” som är beteckningen för ”Svenska som andra språk” och det andra är SFI som betyder ”Svenska för invandrare”. Nedanstående beteckningar är förklaringar för informanternas SFI kurser.

SFI Kurs A och B: är en långsam kurs och vänder sig till studerande med ingen eller kort skolgång från sitt hemland.

SFI Kurs B och C: är en normal studietakt. Kursen vänder sig till studerande som har lite längre skolutbildning. En elev som inte är högutbildad, eller är högutbildad men behöver studera i långsammare takt.

SFI Kurs C och D: vänder sig till högutbildade eller studerande som anser sig kunna klara studier i snabb takt och har förmåga att arbeta självständigt.

För att underlätta insamlandet av data kontaktade jag platser där jag kunde undersöka många informanter på samma gång. Jag tog kontakt med *Komvux, Lernia och NK-datacenter* i Helsingborg. Samtliga ställen har SFI-kurser. SFI-kurser följer Sveriges nationella SFI stadga och är under kontinuerlig uppsyn av svenska myndigheter. Anledningen till att jag använt dessa tre ställen i studien är att jag ville ha informanter med olika demografiska bakgrunder (bilaga 2). SFI-studenter som läser på komvux har oftast gymnasial utbildning från hemlandet. Lernia är ett kompetens- och bemanningsföretag, som dessutom är ett av Sveriges ledande företag i kompetensförsörjning. SFI-studenter på Lernia har antingen ingen utbildning eller är lågutbildade. Här kan de studera svenska samtidigt som de kan få en yrkesutbildning. På NK-datacenter befinner sig invandrare som har en universitetsutbildning från hemlandet, eller är fast beslutna om att nå en högre utbildning i Sverige efter SFI-studierna. Dessutom är studietempot på NK-datacenter mycket högt. Innan jag pratade med ansvariga på mina undersökningsställen kontaktade jag dem via E- post och presenterade min studie.

Förfarandet vid insamling av information

Innan jag går in på undersökningen på respektive undersökningsställe, vill jag övergripande beskriva hur jag gick till väga nära jag samlade in informationen. Först fick informanterna fylla i självrapporten, sen fick de ett kuvert med ett papper som innehöll ett antal demografiska frågor (bilaga 2). När de var klara med de demografiska frågorna stoppade de tillbaka pappret i kuvertet. Självrapporten skulle inte stoppas i kuvertet tillsammans med de

demografiska frågorna för att inte dessa direkt ska kunna kopplas till varandra. Både på frågeformuläret och verbalt förklarade jag att informanterna inte behövde oroa sig för grammatik och felstavning. Dessutom förklarade jag att all information skulle behandlas konfidentiellt.

Komvux: Jag ringde utvecklingsnämnden i Helsingborg och pratade med Anna Rasselius som var ansvarig kontaktperson. Hon ordnade en tid åt mig för besök i en SFI-klass på Komvux i Helsingborg. Anna berättade att studenterna i den klass jag skulle besöka var D studenter, det vill säga studenterna var på den högsta SFI nivån. När jag kom till SFI-klassen pratade jag först med de ansvariga SFI-lärarna (de hade redan informerats av Anna Rasselius). Jag presenterade först min studie för lärarna och visade dem min självrapportsfråga. Jag frågade om de ansåg att frågan var förståelig för SFI-studenterna. Lärarna ansåg att frågan var förståelig, men att de ändå skulle vara närvarande när jag presenterade min studie, för att eventuellt förtydliga oklarheter. Jag presenterade mig själv och studiens syfte för studenterna. Självrapporten till studenterna och lärarna delades ut och jag läste samtidigt upp frågan högt och tydligt, så att inget var oklart. Informanterna skrev sin självrapport och fick utnyttja den tid de behövde (självrapporten tog 45-50 minuter). Därefter samlades alla svar in och samtidigt delades ett papper ut med demografiska frågor som informanterna svarade på (bilaga 2).

Lernia: Jag pratade med Helene Gustafsson på Lernia i Helsingborg via telefon och presenterade min studie. Hon anordnade på samma gång en besökstid åt mig. På Lernia hjälpte en anställd mig att hitta elever som härstammar från mellanöstern som kunde bistå mig i undersökningen. Innan undersökningen började, pratade vi om studien och informanterna. Informanterna här var B, C och D studenter, och liksom på komvux var min samordnande kontaktperson närvarande när jag presenterade studien för studenterna. Eventuella tveksamheter förtydligades så att alla informanter var införstådda med studiens syfte och självrapportsfråga. Presentationen och insamlandet av data förlöpte på samma sätt som på komvux.

NK-Datacenter: Den sista undersökningen gjorde jag på NK-datacenter i Helsingborg. Jag ringde dit och pratade med den utbildningsansvariga som anordnade en besökstid åt mig. När jag kom dit pratade jag först med den utbildningsansvariga om studien och om NK-datacenter som organisation. De informanter som hon samlat ihop var högutbildade invandrare från mellanöstern, som läste SFI på D-nivå. Därefter presenterade jag studien för studenterna och gjorde datainsamlingen. Datainsamlingen förlöpte på samma sätt som i de två ovanstående fallen.

Samtliga kontaktpersoner och studenter var ytterst hjälpsamma och verkade uppskatta studiens syfte. Flera studenter stannade kvar efter undersökningarna och ville även förklara sin situation verbalt. Studenterna påpekade att självrapporten gav dem möjligheten att fritt och öppet få uttrycka sig.

Urval

Informanterna i denna studie är invandrare från mellanöstern. Länderna som är representerade i studien, går att finna i bilaga 3. Några av informanterna har varit i Sverige en kort tid, vilket bland annat går att tydas i hur väl de uttrycker sig i skrift. Några av B-nivå studenterna på Lernia påpekade att de hellre skulle vilja uttrycka sig på sitt modersmål. Anledningen till att informanterna fick uttrycka sig på svenska och inte på sitt hemspråk, var att jag inte hade någon tolk tillgänglig. Emellertid var deras självrapporter fyllda av relevant och helt förståelig information. Dessutom var en kontaktperson med kunskaper i arabiska alltid närvarande.

Nedan följer en förklaring till de demografiska frågorna som jag använt i studien (bilaga 2 och 3), varför jag använt dessa, samt fördelningsfrekvensen.

Kön: I många länder i mellanöstern finns där tydliga könsroller och därmed kan det föreligga skillnader i hur män och kvinnor svarar. 17 informanter var kvinnor (50 %) och 17 var män (50 %).

Ålder: Äldre invandrare har oftast under en längre tid levt med de kulturella värderingarna från hemlandet och beskriver kanske därmed självrapporterna på ett annorlunda sätt, än de yngre informanterna. Informanternas ålder i studien sträckte sig från 19 till 40 år. Medelvärdet för kvinnor var 28 år, medan medelåldern för män var 26 år.

Vilken religion tillhör du?: Informanterna beskriver kanske självrapporterna olika beroende på vilken religion de tillhör. 21 (62 %) informanter var muslimer och 13 (38 %) var jezidier. 16 stycken (47 %) kvinnor och 5 stycken (15 %) män var muslimer. 12 stycken (35 %) män var jezidier och 1 stycken (3 %) kvinnor var jezidier.

Vilket land är du född och uppvuxen i?: Det land informanten är uppvuxen i har kanske betydelse för hur hon eller han svarar. 23 stycken (68 %) av studiens informanter kommer från Irak, 4 stycken (12 %) från Libanon, 3 stycken (9 %) från Iran, 2 stycken (6 %) från Turkiet, 1 stycken (3 %) från Afghanistan och 1 stycken (3 %) från Syrien.

Vilken sysselsättning hade du i hemlandet?: Informanterna svarar kanske olika beroende på vilken sysselsättning de hade i hemlandet. 15 stycken (44 %) arbetade i hemlandet innan de kom till Sverige, 12 stycken (35 %) informanter var studenter, 4 stycken (12 %) var hemmafruar och 3 stycken (9 %) hade ingen sysselsättning innan de kom till Sverige.

Har du din familj här i Sverige?: Informanterna beskriver kanske sina självrapporter annorlunda om de har släktingar här i Sverige. Frågan ställdes som en öppen fråga och därmed är det svårt att framställa någon frekvens.

Vad har du för utbildning från hemlandet?: Liksom sysselsättning svarar kanske informanterna olika beroende på vilken utbildning de hade från hemlandet. 10 stycken (29 %) informanter hade ingen utbildning från hemlandet, 9 stycken (26 %) informanter har gymnasiekompetens från hemlandet, 8 stycken (24 %) gick på universitet i hemlandet och 7 stycken (21 %) har endast grundskoleutbildning från hemlandet. Det är emellertid inte fastställt vad som krävs för respektive utbildningsnivå i länderna som är representerade i studien.

MCA – Meaning Constitution Analysis (metoden och dess syfte)

Jag har använt dataprogrammet MCA (Meaning constitution analyses) - Minerva när jag analyserat mina informanternas självrapporter. Detta är ett metodiskt program som är konstruerat i enlighet med Husserls fenomenologiska psykologi.

Första steget - Epochén

Syftet med fenomenologisk metod är att med största möjlighet frigöra sig från all tidigare kunskap, som är baserat på vetenskapligt, traditionellt och kulturellt tänkande. Att öppna sitt sinne för ny kunskap såsom det visar sig i informantens självrapport.

En fenomenologisk analys börjar alltid med *epochén*, vilket anspelar på att suspendera alla förutfattade meningar, för att få en så ren och förutsättningsfri förhållning till forskningsobjektet som möjligt. Bara genom att dra sig tillbaka från sig själv kan vi lämna rum för den andra (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999).

Meningsenheter

Första steget i epochén innebär att dela in informanternas självrapport i mindre meningsenheter (och sätta dem inom parentes), alltså avstå från all värdeomdöme innan man har kunnat beskriva meningskonstitutionen, för att få klarare betydelser av informanternas svar. Därmed blir det mindre utrymme för okontrollerade tolkningar. Mindre meningsenheter ökar dessutom möjligheten att validera analysen, så att andra forskare har möjlighet att jämföra resultaten steg för steg, och identifiera skillnader och eventuella fel som kan uppkomma. Inom varje meningsenhet kan olika partiella intentioner (som tillsammans bildar objektets komplexa mening) struktureras på ett mycket detaljerat sätt, vilket förtydligar hur

individen konstituerar meningen. Informantens självrapport bryts ner i meningsenheter. När där förekommer en minsta förändring i meningen så skall texten brytas av. Därmed är ofta meningsenheter korta, vilket ökar exaktheten i analysen (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999).

Modaliteter

Det andra steget i epochén innebär att finna meningsenheternas *modaliteter*. Modaliteterna uttrycker den djupaste delen av subjektiviteten. Modaliteterna beskriver individens existentiella sätt att vara i världen. Sammanhanget kan variera men detta grundläggande existentiella sätt består. Modaliteterna beskriver individens tendens att bemöta olika situationer, exempelvis med säkerhet kontra osäkerhet. De ger en förståelse för personens upplevelse och erfarenhetsformer. Modaliteterna ger en förståelse för individens erfarenhet, det är på det sätt medvetandeakten (den *noetiska* processen) framställer *noemat* (objektets meningsstruktur), vilket tillhör den djupaste delen av subjektiviteten (Husserl, 2001).

Modaliteter är med andra ord på det sätt individen upplever sin livsvärld och indikerar på individens attityd i relation till den uttryckta meningen. Detta speglar inte bara vad individen uttrycker, utan även hur det uttrycks. Standardmodaliteterna som dataanalysprogrammet MCA-minerva innefattar är *Belief, Function, Time, Affect, Will, Property och Subject*. Fler modaliteter går att addera i programmet om det är relevant för studien. Forskaren bör i ett tidigt stadium överlägga om fler modaliteter är nödvändiga eftersom det är svårt att addera modaliteter när analysen påbörjats (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999).

Unit	Meaning Unit	Modality
1	Jag kom från arabiskt land.	a. doxa-affirmation b. perceptive c. pres -> pas d. neutral e. none f. not stated g. I
2	Jag har bott i Sverige 14 år.	a. doxa-affirmation b. perceptive c. pres -> pas d. neutral e. none f. not stated g. I
3	Jag tycker om att stanna i Sverige.	a. doxa-affirmation b. perceptive c. present d. positive-retrospective e. engagement f. not stated g. I
4	Livet i Sverige är bäst av alla land.	a. doxa-affirmation b. signitive c. present d. positive-retrospective e. engagement f. not stated g. one-all

Bild 1. Bilden visar ett exempel på uppdelade meningsenheter och deras modaliteter. Modaliteter: a. Belief b. Function c. Time d. Affect e. Will f. Property f. g. Subject

Andra steget - Fenomenologisk reduktion

Partiella intentioner

Vi måste hitta de *partiella intentionerna* för att möjliggöra den intentionella analysen, som den fenomenologiska reduktionen innebär. Som Husserl uttryckte det: *"Mot varje psykisk upplevelse svarar alltså på den fenomenologiska reduktionens väg ett rent fenomen, som uppvisar sitt immanenta väsen (individuellt förstått) som en absolut givenhet"* (Husserl 1989, sid. 85). I människans passiva synteser kan vi få information om individers subjektiva meningskonstitution, information som ligger bakom den uttryckta meningen (Sages & Lundsten, 2004). Det finns alltid något redan givet hos människor, som formats genom tidigare subjektiva meningskonstitutioner, en ontologisk föreställning om ett objekts och fenomenets betydelse. Den ontologiska föreställningen eller underliggande förståelsen, färgar på det sätt individen upplever objektet just nu. Genom en noggrann intentionell analys går det att nå den rena betydelsen, de tidigare meningskonstitutionerna som talar om vad individen anser existera i världen. Varje passiv syntes som kan dras från en meningskonstitution kallas en partiell intention (Sages, 2003). Fenomenologisk reduktion gör det möjligt för forskaren att i analysen finna de partiella intentionerna, föra samman dem och leda tillbaka dem till den konstituerade meningen. Denna meningsstruktur utgör människans passiva synteser (Husserl, 2001). De partiella intentionerna bör alltid betraktas som likvärdiga under analysprocessen. Forskarens förförståelse (teoretiska intresse) ska inte påverka valet av de partiella intentionerna (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999). Exempel på partiella intentioner finns på bild nr 2 nedan.

Entiteter och predikat

Meningen (något som existerar för individen) som innefattas i den partiella intentionen kallas *entitet* och på det sätt det uttrycks är dess predikat. Predikatet uttrycker individens karaktäristiska sätt att tala om entiteten (Sages & Lundsten, 2004).

Unit	Pure Meaning	Partial Intention	Entity	Predicate
1	Jag kom från arabiskt land.	Jag finns	Jag	Som finns
		Man kan komma från	Komma från	Som man kan
		Arabiskt land finns	Arabiskt land	Som finns
		Man kan komma från arabiskt land	Arabiskt land	Som man kan komma från
		Jag kan komma från arabiskt land	Jag	Som kan komma från arabiskt land
		Jag kommer från arabiskt land	Jag	Som kommer från arabiskt land
2	Jag har bott i Sverige 14 år.	Jag finns	Jag	Som finns
		Man kan bo	Bo	Som man kan
		Sverige finns	Sverige	Som finns
		Sverige har funnits 14 år	14 år	Som Sverige har funnits i
		Man kan bo i Sverige	Sverige	Som man kan bo i
		Man kan bo i Sverige 14 år	Sverige	Som man kan bo i 14 år
		Jag kan bo i Sverige	Jag	Som kan bo i Sverige
		Jag kan bo i Sverige 14 år	Jag	Som kan bo i Sverige 14 år
Jag har bott i Sverige 14 år	Jag	Som har bott i Sverige 14 år		
3	Jag tycker om att stanna i Sverige.	Jag finns	Jag	Som finns
		Man kan tycka	Tycka	Som man kan
		Man kan tycka om	Tycka om	Som man kan
		Man kan stanna	Stanna	Som man kan
		Sverige finns	Sverige	Som finns
		Man kan stanna i Sverige	Sverige	Som man kan stanna i
		Jag kan tycka om	Jag	Som kan tycka om
		Jag kan tycka om att stanna	Jag	Som kan tycka om att stanna
Jag kan tycka om att stanna i Sverige	Jag	Som kan tycka om att stanna i Sverige		
Jag tycker om att stanna i Sverige	Jag	Som tycker om att stanna i Sverige		
4	Livet i Sverige är bäst av alla land.	Livet finns	Livet	Som finns
		Sverige finns	Sverige	Som finns
		Något kan vara bäst	Bäst	Som något kan vara
		Något kan vara bästa av alla	Bäst	Som något kan vara av alla
		Land finns	Land	Som finns
		Livet kan vara i Sverige	Sverige	Som livet kan vara i
		Livet i Sverige kan vara bäst	Sverige	Som livet kan vara bäst i
		Livet i Sverige kan vara bäst av alla land	Sverige	Som livet kan vara bäst i av alla land
Livet i Sverige är bäst av alla land	Sverige	Som livet är bäst i av alla land		

Bild 2. Exempel på rena meningar, partiella intentioner, entiteter och predikat.

Strukturen som bildas av alla entiteter och deras predikat, kallas den noematiska kärnan.

När vi kopplar modaliteterna till sina respektive entitets och predikatsgrupper får man den struktur som modaliteter, entiteter och predikat utgör, det vill säga den fulla menings eller betydelsestrukturen (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999) eller som Husserl uttrycker det, det kompletta noemat (Husserl, 2004). Detta är det som individen, med sina ord, svarat på frågan såsom den förstås av honom eller henne (Sages & Lundsten-Dahl, 1999).

Ovanstående steg kan sammanfattas enligt följande. Första steget i epochén är att bryta upp texten i meningsenheter (varje mening beskriver något i personens livsvärld). Därefter ska epochén leda till att få fram de rena meningarna och modaliteterna. Till sist ska den intentionella analysen leda till de partiella intentionerna. Detta görs för att få en insikt i individens livsvärld och hur den omgivande världen konstruerats och upplevs.

Tredje steget - Fenomenologisk tolkning

Horisonter är, vad Husserl menade, individens uppfattning av ett fenomen, t.ex. en text eller en händelse (Husserl, 2004). Genom ovanstående process eller steg kan vi skapa en syntes av analysresultaten, vilket just kallas horisonter. Alla informanternas horisonter kan tillsammans ge forskaren en bild av individernas livsvärld, det vill säga hur individen upplever och konstruerar sin omvärld. Bilden av individernas livsvärldar, hur individen känner och tänker just nu, kan ge en förståelse för individens framtida möjligheter eller planer – med andra ord ”vad som kan förväntas av individen”. Detta slutgiltiga steg i processen kan liknas vid den kvantitativa forskningens prediktion (Sages & Hernfeldt - Dahl, 1999).

På grund av tidsbrist och att den fenomenologiska horisonten inte direkt är relevant för syftet har jag uteslutit denna. Jag har inriktat studien på steg 1 och 2, det vill säga epochén och reduktionen. Stegen ger full förståelse för hur informanterna upplever att de eventuellt förändrats vid kulturskifte. Jag har tolkat resultaten utgående från dessa steg.

Nedan följer de modaliteter jag använt i studien, samt deras betydelse.

Modalitetsdefinitioner och förklaringar

Belief

Doxa-affirmation: Meningsenheten är uttryckt med övertygelse och utan någon tvekan. Personen är säker på någonting.

Doxa-negation: Någonting är inte känt för personen. Personen säger att han/hon inte vet.

Probability: Någonting är inte säkert, men troligt.

Possibility: Någonting är möjligt.

Question: En fråga är ställd om någonting.

Function

Perceptive: Meningsenheten är uttryckt i konkreta och specifika termer.

Personen: uttrycker fakta (inte tolkning).

Signitive: Meningsenheten är uttryckt i abstrakta termer.

Personen använder symboler/metaforer och uttrycker en tolkning (inte fakta).

Imaginative: Meningsenheten kräver föreställningar av någonting som inte existerar.

Personen spekulerar om någonting.

Time

Past :Någonting tog plats/har skett i det förflutna.

Present: Någonting tar plats i nutid/presens.

Future: Någonting kommer att ta plats i framtiden.

Present/Past: Någonting tog plats i det förflutna, men har effekter på nutiden.

Present/Future: Någonting tar plats i nutid, men kommer att ha effekt på framtiden.

Always-Recurrent: Någonting händer alltid.

Empty: Någonting är sagt utan någon antydning om tidsdimension.

Affect

Positive-Present: Meningsenheten är uttryckt med en positiv affekt/känsla i nutid.

Positive-Prospective: Meningsenheten är uttryckt med en positiv affekt/känsla riktad mot framtiden

Positive-Retrospective: Meningsenheten är uttryckt med en positiv affekt/känsla riktad mot det förflutna.

Neutral: Meningsenheten är uttryckt med neutral känsla/affekt eller utan någon affekt.

Negative-Present: Meningsenheten är uttryckt med en negativ affekt/känsla i nutid.

Negative-Prospective: Meningsenheten är uttryckt med en negativ affekt/känsla riktad mot framtiden.

Negative-Retrospective: Meningsenheten är uttryckt med en negativ affekt/känsla riktad mot det förflutna.

Will

Engagement: Personen som uttrycker meningen, uttrycker det med engagemang.

Aspiration: Meningsenheten uttrycks på ett sätt som indikerar på ett fodrande/krävande.

Wish-Positive: Personen önskar att något inträffar.
Wish-Negative: Personen önskar att något inte inträffar.
None: Inget tyder på vilja.

Property

My: Någonting tillhör "mig".
Your: Någonting tillhör "dig".
His: Någonting tillhör "honom".
Her: Någonting tillhör "henne".
Its: Någonting tillhör "det".
Our: Någonting tillhör "oss".
Your: Någonting tillhör "er".
Their: Någonting tillhör "de".
Other: Någonting tillhör "andra".
Not stated: Ingenting är sagt om tillhörighet.

Subject

I: "Jag" är subjektet i meningsenheten
We: "Vi" är subjektet i meningsenheten
He: "Han" är subjektet i meningsenheten
She: "Hon" är subjektet i meningsenheten
They: "De" är subjektet i meningsenheten

One-All: Alla eller alla i en specifik kontext, skulle kunna vara subjektet.

Unspecified: Subjektet i meningsenheten är inte specificerat.

Ovanstående förklaringsmodell är konstruerad utifrån Roger Sages och Jonas Lundstens (2004) *The Ambiguous Nature of Psychology as Science and its Bearing on Methods of Inquiry*.

Sphinx-Lexica

Jag har haft stor användning av textanalysprogrammet Sphinx-Lexica i min studie. Detta är ett dataprogram som gör analyser på texter som matas in i programmet. Sphinx-Lexica är inte fenomenologisk grundat, men lexikalt och vilar på en komplex matematisk teori.

Först kan man gruppera de ord som har liknande mening, men stavas annorlunda, till exempel jobb, arbete och arbeten. Därefter går det att skåda de mest förekommande orden i självrapporterna, hur ofta de förekommer, hur stor betydelse de har i texten och hur orden förekommer i relation till andra ord. Dessutom går det att plocka ut unika ord i texten och ord som endast förekommer för den enskilda informanten. I början av resultatavsnittet redovisar jag för hur jag har använt Sphinx-Lexica i denna studie.

Innan vi går in på resultaten vill jag beskriva några brister i min studie.

Brister

Det kan eventuellt ha uppkommit ett antal tveksamheter i valet av modalitetsdefinitioner, i analysen av informanternas självrapporter. För det första kan det bero på att det är första gången jag använder fenomenologisk metod och analys, och för det andra kan det bero på min tidigare teoretiska och metodiska förståelse (även om min förförståelse till stor del åsidosätts

genom den fenomenologiska metoden). Emellertid har jag hela tiden försökt att vara konsekvent i valet av vilka modalitetsdefinitioner jag använt för respektive meningsenheter. Jag har använt de standardmodaliteter som ingår i dataprogrammet MCA och inte upplevt att jag behövt addera några ytterliggare modaliteter. *Propertymodaliteten* har haft relativt lite betydelse i studien, men detta var svårt att förutse innan jag analyserade informanternas självrapporter.

Ett annat problem i studien berör mina demografiska frågor. När jag bearbetade resultaten så förstod jag att jag missat att ställa följande fråga till informanterna: "Hur länge har du varit i Sverige?" Hade jag ställt denna fråga hade jag kanske kunnat resonera omkring att de som varit i Sverige en kortare tid upplever sig själv och omgivningen annorlunda än de som varit här i Sverige en länge tid. Ett antal informanter beskrev i sin självrapport hur länge de varit i Sverige trots att detta inte ställt som fråga. Dessutom hade kanske en fråga som "Kommer du från en by/småstad eller en storstad?" givit intressant information, eftersom människor som kommer från en storstad eventuellt kan inneha andra tendenser till meningskonstitutionsmönster än de från byar/småstad.

Bilderna i studien är urklipp (print-screens) från analysprogrammen MCA-Minerva och Sphinx-Lexica. Bilderna visar på det fenomenologiska tillvägagångssättet i bearbetning och analys av data.

Resultat

Först beskrivs hur jag med hjälp av MCA-Minerva och Sphinx-Lexica fått fram studiens resultat. Därefter presenterar jag min tolkning av resultaten utifrån informanternas självrapporter.

Resultaten framtagna med hjälp av MCA-Minerva och Sphinx – Lexica

Jag har med hjälp av MCA-Minerva gjort modalitetsanalys på samtliga informanter, men bara gjort interpretationer (tagit ut partiella intentioner, entiteter och predikat) på nio informanter. När jag gjorde interpretationerna fann jag betydelsefulla entiteter och predikat (uttrycker personens karaktäristiska sätt att tala om entiteterna) som visar på mönster/trender i informanternas beskrivningar. Dessa entiteter berörde olika former som, ”i vilken subjektform informanterna skriver”, ”svenska samhället/kulturen...”, ”Svenska språket och utbildning..” och ”Jobb/Arbete..”. Subjektformen ”Vi” förekom överraskande sällan i analysen, men enligt tidigare forskning och enligt min förförståelse så är det en viktig subjektform för individer från kollektivistiska länder. Därmed så vill jag ändå ta med och vidare analysera förekomsten av detta ord.

I Sphinx-Lexica analyserades alla 34 informanternas självrapporter och det kontrollerades hur ofta ovannämnda entiteter förekom och i vilka former de förekom. Dessutom kunde jag lätt se i vilka meningar entiteterna förekom, exempelvis var entiteten ”Människor” endast betydelsefull när den förekom i meningar som berörde temat ”Sverige”. Utifrån detta skapade jag teman (gruppering av entiteter/ord) som jag anser vara representativa för alla informanter och för studien. Tabell 1 innefattar i vilka former entiteterna förekom, hur ofta de förekom och vilka tema jag konstruerat utifrån entiteterna. Men först ska vi titta på tillvägångssättet i Sphinx – Lexica.

Nedanstående bilder är urklipp (print-screens) ur dataprogrammet Sphinx – Lexica. Bilderna är till för att läsaren ska kunna förstå hur jag med hjälp av Sphinx - Lexica tagit ut studiens tema.

Jag	413	Jag kom från arabiskt land
och	256	
i	218	
år	166	
att	147	
inte	138	
Sverige	136	
det	125	
har	120	
man	109	
som	86	
för	85	
De	82	
till	79	
mycket	73	
Men	72	
mig	72	
bra	69	
med	69	
kan	66	
mitt	61	
jobb	57	
när	57	
om	57	
vi	52	
svenska	46	
land	44	
finns	43	
på	42	
kom	41	
sa	40	
människor	38	
vill	38	

Bild 3. Ovanstående bild visar frekvenser för orden i studien (från samtliga 34 informanters självrapporter). De blåmarkerade visar frekvensen för entiteterna jag, man och vi. Texten till höger i bilden är ett exempel på hur entiteten ”jag” kan förekomma i en mening. På detta sätt går det att se om respektive entitet är relevant utifrån sin mening.

#Jag/Vi	574	Jag kom från arabiskt land
#Sverige	259	
och	256	
i	218	
år	166	
att	147	
#Språk/Skola	139	
inte	138	
det	125	
har	120	
som	86	
för	85	
De	82	
till	79	
mycket	73	
Men	72	
mig	72	
bra	69	
med	69	
kan	66	
mitt	61	
#Arbete	126	
när	57	
om	57	
land	44	
finns	43	
på	42	
kom	41	
sa	40	
vill	38	
var	37	
en	35	
ska	35	

Bild 4. De orangefärgade orden är entiteter som är hopslagna till grupper. Dessa grupper är studiens tema. Frekvensen till höger om respektive tema visar på hur ofta entiteterna som inkluderade i temat förekommer. Exempelvis är entiteterna ”jag”, ”man” och ”vi” grupperade till temat ”jag/vi”, och har en sammanlagd frekvens på 574 ord. För att se vilka ord som är inkluderade i respektive tema och frekvensen för dessa ord se tabell 1.

WORDS/CAT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
#Jag/Vi	12	21	11	22	15	27	18	19	30	10	32	8	16	7	5	2	13	
#Sverige	9	4	10	14	4	9	10	8	5	2	14	11	5	6	8	2	5	
#Språk/Skola	0	4	0	10	2	5	2	2	5	5	10	6	8	2	0	0	4	
#Arbete	3	6	10	2	3	4	5	1	5	2	3	4	3	6	3	1	1	
TOTAL	24	35	31	48	24	45	35	30	45	19	54	29	32	21	16	5	23	
	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	TOTAL
	15	8	11	5	17	31	17	21	11	19	22	14	25	21	18	26	25	574
	5	7	3	6	2	11	6	11	5	18	10	3	10	8	7	11	10	259
	1	4	4	0	4	8	1	12	1	1	7	3	5	7	6	10	0	139
	1	2	3	1	3	3	3	7	3	1	10	9	6	6	2	3	1	126
	22	21	21	12	26	48	24	51	20	31	49	29	43	42	29	50	30	1098

Bild 5. Ovanstående bild visar hur ofta informanterna skriver om entiteterna i respektive teman.

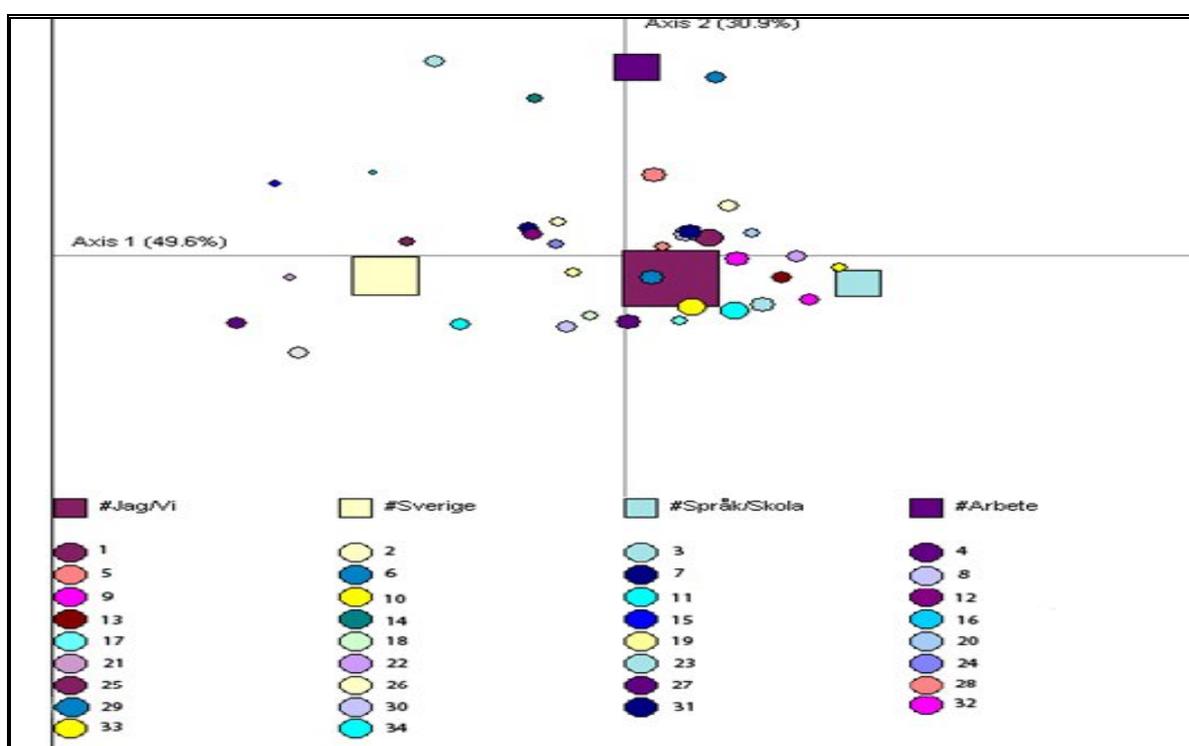

Bild 6. Ovanstående bild visar distributionen av informanter i anslutning till studiens tema.

Tema

Entiteter och frekvens

*Jag/Vi (Man)**

Jag 413, Vi 52, Man 109.

Sverige

Sverige 138, Samhälle 14, Religion 12, Samhället 10, Religionen 3, Kultur 9, Sveriges 2, Svensk 9, Svenskarna 15, Svenskar 7, Svenskarnas 1, Människor 30, Samhället 4, Svenskar 5.

Språk/Skola

Svenska (kan både vara kopplat till språk och annat) 47, Skolan 16, Skola 2, Språket 16, SFI 10, Plugga 5, Kurs 3, Studerande 5, Språk 21, Studerat 2, Studerar 9, Utbildning 2, Utbildna 1.

<i>Arbete</i>	Arbete 6, Arbetsplats 7, Jobbet 2, Jobbade 5, Jobba 20, Jobbar 8, Arbeten 1, Arbetslösa 1, Yrke 5, Jobbar 1, Arbetsförmedlingen 2, Arbetsförmedling 2, Arbetslös 1, Arbetade 1, Jobb 57, Arbete 6, Job 1.
---------------	---

Tabell 1. Här visas studiens tema, de entiteter som konstruerat temat och frekvensen av dessa entiteter.

* *Man* har betydelse när det beskrivs i subjektsform. Exempelvis framkommer det i diskussionen att jezidier ofta skriver i "Man-form". Eftersom ordet inte är en huvudpunkt i temat så står det inom parentes.

Orden med följande frekvenser "Familjen" 2, "Familjer" 1 och "Familj" 12 är kopplade till "Vi" utifrån meningsanalysen i Sphinx-Lexica, men inte direkt förekommande i samma mening som "Vi" (deras frekvenser är inkluderade i "Vi").

Tolkning av resultaten

Block A: Här presenterar jag min tolkning av modaliteterna, det vill säga hur de uttryckt sig i självrapporten. Jag har valt att redovisa för nio informanternas modaliteter här i resultatavsnittet, de resterande 25 går att erhålla av författaren. De nio jag redovisar för här är de samma som jag redovisar interpretationer för nedan i "Block B".

Block B: De nio informanter jag gjort interpretation på presenteras här, resterande 25 går att erhålla av författaren. Jag har försökt att välja ut de informanter jag gjort interpretation på, med en någorlunda jämn fördelning utifrån följande bakgrundsvariabler: kön, skola och religion. Individerna valdes ut från bilaga 3 innan analysen påbörjades, med könsvariabeln som första prioritet. Fördelningen är: fem stycken kvinnor och fyra män. Fem informanter från komvux, två från Lernia och två från Nk-datacentrum. Tre stycken jezidier och sex stycken muslimer. Varje informant analyseras utifrån studiens olika tema, de teman som jag redogjort för i tabell 1.

Jag hade helst gjort interpretationer på alla informanter, men på grund av tidsbrist var detta inte möjligt. Anledningen till att jag gjort modalitetsanalyser på alla informanter, istället för interpretationer, är att allt har sin början i modaliteterna. Modaliteter inbegriper människans existentiella sätt att vara i sin livsvärld, den djupaste delen av subjektiviteten. Interpretationerna (entitet och predikat) är sekundära i förhållande till modaliteterna. Entiteter är på det sätt något uttrycks och predikat uttrycker individens karaktäristiska sätt att tala om entiteterna.

Block A: Modaliteter

Nedanstående information är min tolkning av de modaliteter undersökningspersonerna använt. Informanternas självrapporter är nerbrutna i små meningsenheter för att mer exakt kunna utröna hur de uttrycker sig. Jag har granskat modaliteternas frekvenstabeller och noga analyserat meningsenheterna. Modaliteterna visar på hur informanterna uttrycker sig, om de eventuellt upplever att de förändrats genom kulturbytet, och hur de upplever det att arbeta på svenska arbetsplatser. Exempelvis hur säkra (doxa-affirmation) informanterna är i sina uttalande, hur konkret (function) informationen är. I vilken tidsaspekt (time) meningsenheterna är uttryckta och med vilken känsla (affect), och engagemang (will) informationen framställs. I vilken subjektform (subject) skriver informanterna, är det till exempel framställt i jag-form eller vi-form. Enligt de teorier som presenterades i teoriavsnittet tenderar människor från kollektivistiska kulturer att uttrycka sig i vi-form. Dessutom visas det om informanterna skriver i ägandeform (property).

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-prospective	3	13,64 %
	Negative-retrospective	2	9,09 %
	Neutral	2	9,09 %
	Postive-prospective	9	40,91 %
	Postive-retrospective	6	27,27 %
Belief-	Doxa-affirmation	22	100 %
Function-	Perceptive	10	45,45 %
	Signitive	11	50,00 %
	Sign/Perc	1	4,55 %
Property-	My	7	31,82 %
	Not stated	9	40,91 %
	Our	3	13,64 %
	Their	2	9,09 %
	Others	1	4,55 %
Subject-	I	8	36,36 %
	One-all	2	9,09 %
	Unspecified	6	27,27 %
	We	6	27,27 %
Time-	Pres-fut	6	27,27 %
	Pres-pas	3	13,64 %
	Present	13	59,09 %
Will-	Engagement	18	81,82 %
	None	4	18,18 %

Informant 1. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 1

Informanten pratar med stark övertygelse eller uppfattning (doxa-affirmation). Personen framhåller också ett stort engagemang (engagement) i självrapporten, till exempel sin uppfattning om Sverige: "Sverige är bäst av alla land." Dessutom framhålls relativt ofta en

positiv attityd, både om Sverige som samhälle och de framtidsutsikter informanten har i Sverige. Till exempel: ”Jag vill söka och hitta arbete på svensk arbetsplats” (positiv-prospective). Personen pratar framförallt i nutid. Det föreligger en jämn fördelning på vilket sätt individen uttalar sig, det vill säga mellan konkret (perceptive) och abstrakt (signitive) form. Personen pratar oftast inte om egendomar (property), men när det väl framhålls, så rör det ofta informantens egna egendomar. Detta tyder på att egendomar inte är deras eller våras, utan mina. Informanten talar övervägande i subjektsform (I -subjekt) som till exempel: ”I mitt land.” Intressant är att informanten mer sällan uttrycker sig i former som vi/vårt, utan istället övervägande fokuserar på sig själv/sitt (present).

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-retrospective	4	20,00 %
	Neutral	11	55,00 %
	Positive-prospective	1	5,00 %
	Positive-retrospective	4	20,00 %
Belief-	Doxa-affirmation	19	95,00 %
	Probability	1	5,00 %
Function- Perceptive	Imaginative	1	5,00 %
	Signitive	8	40,00 %
	Perc/Sign	1	5,00 %
Property-	My	1	5,00 %
	Not stated	18	90,00 %
	Our	1	5,00 %
Subject-	I	17	85,00 %
	We	3	15,00 %
Time-	Past	11	55,00 %
	Pres-fut	1	5,00 %
	Pres-pas	3	15,00 %
	Present	5	25,00 %
Will-	Aspiration	1	5,00 %
	Engagement	8	40,00 %
	None	9	45,00 %
	Wish-negative	1	5,00 %
	Wish-positive	1	5,00 %

Informant 2. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 2

Informanten talar övervägande i doxa-affirmation, det vill säga ger uttryck för en säker uppfattning och talar övervägande i jagform (subjekt). Personen talar mycket om hur det har varit i Sverige från det han anlände (past) och även om han förhåller sig mest affektmässig neutral (affect-neutral) i sin beskrivning framhåller han också hur svårt det var i början när han anlände till Sverige. Han uttrycker relativt lite om framtiden, men framhåller hur viktigt det är att lära sig språket för egen del. Perceptivt och signitivt används ungefär lika ofta.

Personen uttrycker väldigt lite om property (not stated) och de få gånger han använder så är det jämnt fördelat mellan mitt och vårt (my and our). Modalitetsformen will är jämnt fördelat mellan engagemang (engagement) och icke-engagemang (none).

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-prospective	1	4,17 %
	Negative-retrospective	16	66,67 %
	Neutral	2	8,33 %
	Postive-prospective	4	16,67 %
	Postive-retrospective	1	4,17 %
Belief-	Doxa-affirmation	18	75,00 %
	Possibility	1	4,17 %
	Question	5	20,83 %
Function-	Perceptive	9	37,50 %
	Signitive	15	62,50 %
Property-	Not stated	24	100 %
Subject-	I	5	20,83 %
	One-all	5	20,83 %
	Unspecified	9	37,50 %
	We	5	20,83 %
Time-	Always-reccurent	2	8,33 %
	Pres-pas	1	4,17 %
	Present	21	87,50 %
Will-	Engagement	17	70,83 %
	None	1	4,17 %
	Wish-negative	5	20,83 %
	Wish-positive	1	4,17 %

Informant 3. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 3

Informanten är övervägande negativ (negative-retrospektiv) i sin beskrivning, vilket framförallt betonas med en säker uppfattning (doxa-affirmation) och ett tydligt engagemang (engagement), till exempel: *"Man måste anpassa sig i det nya livet, gör man inte det så... Svenskarna har ingen kultur, men de tänker att de är bäst i hela världen."* Den negativa betoningen framhålls även angående arbete på svensk arbetsplats, till exempel: *"Svenskarna vill inte jobba med utlänningar."* Personen söker även svar på sin uppfattning (question), till exempel: *"Varför tänker de så?"* Dessutom uttrycker sig personen oftast i ospecificerad subjektform (unspecified). Informantens beskrivningar är övervägande i nutidsform (present) och på det sätt informanten skriver på är framförallt i former så som kan utvecklas vidare (signitive). Det förekommer ingen ägandeform (property – not stated).

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-retrospective	3	15,79 %

	Neutral	9	47,37 %
	Postive-prospective	7	36,84 %
Belief-	Doxa-affirmation	18	94,74 %
	Question	1	5,26 %
Function-	Imaginative	1	5,26 %
Perceptive		13	68,42 %
	Signitive	5	26,32 %
Property-	Not stated	10	52,63 %
	Their	1	5,26 %
Subject-	I	16	84,21 %
	Unspecified	3	15,79 %
Time-	Past	6	31,58 %
	Future	1	5,26 %
	Pres-fut	3	15,79 %
	Present	9	47,37 %
Will-	Engagement	10	52,63 %
	None	9	47,37 %

Informant 5. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 5

Informanten uttrycker sig med övertygelse (doxa-affirmation), oftast i konkret form (perceptive), som exempelvis: ”*Jag vill inte jobba eller söka jobb, jag vill bara studera.*” Personen skriver övervägande i jagform (subjekt), andra subjektsformer som *vi* och *alla* förekommer inte. Även om informanten mestadels framhåller en neutral affektform så uttrycks även en positiv form och engagemang i framställningen, som exempelvis hennes upplevelser av det svenska samhället. Personens beskrivning är oftast framställd i dåtid och/eller nutid. Även om propertyformen not stated används något övervägande, så uttrycker sig personen också i my-form.

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-retrospective	6	30,00 %
	Neutral	2	10,00 %
	Postive-prospective	11	55,00 %
	Postive-retrospective	1	5,00 %
Belief-	Doxa-affirmation	20	100 %
Function-	Imaginative	1	5,00 %
Perceptive		11	55,00 %
	Signitive	8	40,00 %
Property-	Not stated	20	100 %
Subject-	I	15	75,00 %

	One-all	5	25,00 %
Time-	Past	4	20,00 %
	Pres-fut	1	5,00 %
	Pres-pas	4	20,00 %
	Present	11	55,00 %
Will-	Engagement	18	90,00 %
	None	2	10,00 %

Informant 8. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 8

Informanten skriver nästan uteslutet i doxa-affirmation och även om funktionsmodalitetsformen ”possibility” används sällan så har den en viss betydelse för informantens framtid. Individens skriver om hur svårt det var första tiden (negative-retrospective), men samtidigt om hur framtiden i Sverige kan bli bättre och bättre (positive-prospective). Informanten upplever att kontakt med svenskar och att behärska svenska språket är väsentligt för att finna sig till rätta i samhället: *”I Sverige måste man ha kontakt med svenskarna för att kunna veta om deras liv och seder och bruk, då vi inte kunde svenska det var svårt då, men när vi gick till skolan var det bättre.”* Personen verkar dessutom uppleva att arbete i Sverige är viktigt för självkänslan, något som personen vill ta till sig: *”I Sverige måste man jobba för att kunna bli bättre i sitt liv och vi hoppas vi blir det också.”* Informationen är ofta beskriven i vi -form (Subject-we), vilket tyder på att framställningen gäller mer än informanten. Personen skriver i olika tidsformer, vilket exemplifieras ovan. Framställningen är ofta beskriven i signitiv form (signitive), med ett blandat engagemang. Propertymodaliteten används sällan.

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-retrospective	8	47,06 %
	Neutral	6	35,29 %
	Positive-prospective	3	17,65 %
Belief-	Doxa-affirmation	16	94,12 %
	Question	1	5,88 %
Function-	Perceptive	7	41,18 %
	Signitive	10	58,82 %
Property-	Its	1	5,88 %
	Not stated	16	94,12 %
Subject-	I	4	23,53 %
	One-all	1	5,88 %
	Unspecified	11	64,71 %
	We	1	5,88 %
Time-	Past	1	5,88 %
	Pres-fut	3	17,65 %
	Pres-pas	1	5,88 %
	Present	8	47,06 %

Will-	Aspiration	1	5,88 %
	Engagement	9	52,94 %
	None	5	29,41 %
	Wish-negative	1	5,88 %
	Wish-positive	1	5,88 %

Informant 15. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 15

Informationen framställs nästan helt och hållet i doxa-affirmation, ofta med en negativ (negative-retrospective) och engagerad (engagement) nutidsframtoning (present), till exempel: ”Sverige är inte bra med hur kvinnor ska ha det... I Irak finns det mycket religion, det fattas i Sverige.” Även om det inte föreligger lika hög positiv fördelning, så är det ändå viktigt att framhålla, till exempel: ”Livet i Sverige är mycket bra. Sverige är bra med demokrati och jobb och män.” Framställningen är framförallt presenterad i ospecificerad subjektform (unspecified) och det föreligger oftast ingen ägandeform (property-not stated). Funktionsformen är någorlunda jämnt fördelad mellan konkret (perceptive) och abstrakt (signitive) form.

Modality	Kategori	Frekvens	R.
			Frekvens
Affect-	Negative-prospective	1	1,75 %
	Negative-retrospective	11	19,30 %
	Neutral	23	40,35 %
	Postive-prospective	8	14,04 %
	Postive-retrospective	14	24,56 %
Belief-	Doxa-affirmation	55	96,49 %
	Question	2	3,51 %
Function-	Perceptive	15	26,32 %
	Signitive	33	57,89 %
	Perc/Sign	9	15,79 %
Property-	My	8	14,04 %
	Not stated	46	80,70 %
	Our	1	1,75 %
	Their	2	3,51 %
Subject-	I	33	57,89 %
	Unspecified	21	36,84 %
	We	3	5,26 %
Time-	Empty	15	26,32 %
	Past	26	45,61 %
	Pres-pas	12	21,05 %
	Present	4	7,02 %
Will-	Engagement	48	84,21 %
	None	9	15,79 %

Informant 23. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 23

Informanten framhåller sin rapport på ett mycket övertygande (doxa-affirmation) och engagerat sätt. Hon beskriver informationen utifrån sina egna erfarenheter (Time-past) som invandrare i Sverige och därmed är jag -formen (Subjekt – I) mest frekvent. Den signitiva funktionsmodaliteten är mest framträdande, vilket kan tyda på att hon har ännu mer att berätta om sina erfarenheter. Affektmodaliteten är oftast neutral, men ibland framhålls vissa negativa och positiva affekter. När hon kom hit fick hon ensamt möta den nya kulturen, endast med hennes barn som följe. Första tiden var mycket svår (negative-retrospective). Hon kunde inte svenska (lite engelska) så hon fokuserade på ansiktsuttryck och gester för att någorlunda förstå vad människor förmedlade. Trots att det innebär problem för många muslimska kvinnor att söka arbete i Sverige på grund av slöjan, så har denna informant inte upplevt detta. Istället har hon fått jobb direkt, utan att någon kommenterat hennes beklädnad eller religiösa övertygelser (positive-retrospective). Det talas sällan om egendommar i självrapporten (property).

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Negative-retrospective	3	12,50 %
	Neutral	5	20,83 %
	Postive-prospective	10	41,67 %
	Postive-retrospective	6	25,00 %
Belief-	Doxa-affirmation	24	100 %
Function-	Perceptive	11	45,83 %
	Signitive	10	41,67 %
	Imaginative	3	12,50 %
Property-	My	4	16,67 %
	Not stated	19	79,17 %
	Others	1	4,17 %
Subject-	I	13	54,17 %
	One-all	2	8,33 %
	Unspecified	9	37,50 %
Time-	Future	7	29,17 %
	Pres-fut	3	12,50 %
	Pres-pas	2	8,33 %
	Present	12	50,00 %
Will-	Engagement	17	70,83 %
	None	7	29,17 %

Informant 29. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 29

Informanten är mycket säker (doxa-affirmation) i sin framställning. Personen skriver mycket lite om det förflutna (past), utan framhåller mest information om nutid och hur positivt det kan bli i framtiden, till exempel: ”*Jag vill studera svenska och få bra jobb... jag tror att efter att jag lära mig språket.*” Informationen framförs i relativt starkt engagemang (engagement). Jagformen (Subject-I) är den mest förekommande subjektformen, vilket exempelvis beskriver hennes upplevelse att leva här: ”*jag tänker att det bra här att leva.*” Den perceptiva

och signitiva funktionsmodalitetsformen är jämnt fördelad och ofta förekommande i samma meningar, vilket kan exemplifieras med: *"Jag tror att efter jag lärt mig språket jag kan söka jobb, därför det är viktigt för mig."* Propertymodaliteten är framförallt framställd i "not-stated" form, vilket menas med att individen sällan skriver i ägandeform.

Modality	Kategori	Frekvens	R. Frekvens
Affect-	Neutral	13	39,39 %
	Postive-prospective	15	45,45 %
	Postive-retrospective	5	15,15 %
Belief-	Doxa-affirmation	32	96,97 %
	Possibility	1	3,03 %
Function-	Perceptive	20	60,61 %
	Signitive	10	30,30 %
	Perc/Sign	3	9,09 %
Property-	My	2	6,06 %
	Not stated	27	81,82 %
	Their	3	9,09 %
	Others	1	3,03 %
Subject-	I	25	75,76 %
	One-all	2	6,06 %
	Unspecified	6	18,18 %
Time-	Past	7	21,21 %
	Pres-fut	2	6,06 %
	Pres-pas	4	12,12 %
	Present	12	36,36 %
Will-	Engagement	18	54,55 %
	None	14	42,42 %
	Unengagement	1	3,03 %

Informant 33. *Modalitetsfrekvenser.*

Informant 33

Informanten är läkare från sitt hemland. Informationen från självrapporten framställs i en övertygande (doxa-affirmation) och ofta konkret form (perceptive). Informanten skriver oftast i jagform (Subject-I), med engagemang (engagement) och positiv betoning, till exempel: *"jag är jätteglad att bli här i Sverige."* Informationen beskrivs oftast i nutid (present), men med framtiden i åtanke, till exempel: *"Jag tänker jobba som ortopedläkare i framtiden, när jag är klar med svenska språket."* Någon ägandeform beskrivs väldigt sällan, men när det förekommer så handlar det om tacksamhet till andras insatser (their) till informantens framgång i Sverige, till exempel: *"Min praktikhandläggare kämpade mycket för att hon kan hitta en praktikplats i Helsingborg"* (läkarplats).

Block B: Temadiskussion utifrån varje enskild informant

Nedan gör jag en tolkning av respektive tema utifrån de nio informanter jag gjort interpretationer på. Som nämns i tabell 1 är mina teman: *Jag/Vi, Sverige, Språk/Skola och*

Arbete. Det kan det hända att jag övertolkat informanternas beskrivningar. Detta kan till viss del bero på att det är första gången jag använder fenomenologisk metod, och att jag därmed var osäker om det bästa tillvägagångssättet.

Informant 1

Informanten har bott i Sverige i 14 år. Hon framhåller att hon inte kände sig bra i sitt hemland, hur svårt det var att få tag på pengar för att leva och vård till sina barn. Situationen i det svenska samhället är bättre än vad situationen var i hemlandet, informanten uttrycker det som följande: *"Som allt är bra i förhållande till."* Detta framhåller hur bra livet är i Sverige i förhållande till hemlandet. Informanten beskriver sig själv i det svenska samhället: *"som jag kan leva livet idag, jag tycker om att stanna i Sverige."* Informanten beskriver ytterliggare livet i Sverige som: *"livet i Sverige är det bästa av alla land."* Personen beskriver inte bara sig själv utan även familjens situation: *"som jag och min familj känner oss bra i."* Dessutom framhåller informanten positiva framtidsutsikter om sysselsättning och arbetsituationen i Sverige: *"Jag kan studera och hitta jobb i Sverige."*

Informant 2

Informanten kom till Sverige för två år sedan och hade läst till historielärare i sitt hemland. Personen upplevde först att det var svårt att leva i Sverige, *"men sen kände jag nya kompisar och svenska människor."* Det sociala umgänget verkar ha fått informanten att förändra det första negativa intrycket något. Först skulle han läsa svenska språket: *"Jag tänkte att jag måste lära mig svenska språket, göra något för min egen skull när jag kom hit."* Han jobbade först som städare men ville inte jobba som detta i hela sitt liv så han gick till arbetsförmedlingen. Informanten uttryckte det som: *"Jag måste först få SAS betyg och sen kan jag få jobb av dem."* Informanten bestämde sig för att lära sig bra svenska: *"Jag vill nämligen läsa yrkesutbildning, men man måste ha nån betyg."*

Informant 3

Informanten intar en kritisk ställning, om upplevelsen av livet i Sverige, invandrare och arbetsmarknaden. Hon har en negativ uppfattning om Sverige – om hur det har blivit: *"Jag tycker att Sverige blivit ett dåligt land."* Den negativa uppfattningen rör både människor, institutioner och kulturen. Denna attityd exemplifierar hon tydligt i sin framställning: *"Jag tycker att det finns 90 % rasister i Sverige... de frågar hela tiden var kommer du från... försäkringskassan betalar inte eftersom de tror man fuskar..."* Emellertid innehar

informanten även en negativ inställning till flera invandrare som kommer till Sverige: *"Utlänningar som kommer hit hela tiden och inte jobbar och bara vill ha socialbidrag."* Denna inställning berör även arbetsmarknaden, vilket grundas på egna erfarenheter av arbetsförmedlingen: *"De säger att det finns inget jobb, du måste söka jobb själv."* Dessutom menar informanten att svenskar inte vill jobba med invandrare. Inställningen till många svenskar är negativ och detta berör även den svenska kulturen: *"Svenskarna har inget kultur men de tror de är best i hela världen."* Den "svenska kulturen" verkar inte stämma överens med hennes uppfattning om vad en kultur bör bestå av. Livet i Sverige verkar mycket påfrestande för informanten och hon menar att: *"Man måste anpassa sig i det nya livet, gör man inte det så..."* Hon ställer sig förundrad i självrapporten och menar; *"Är det att trivas?"*

Informant 5

Informanten är en ung kvinna som kom till Sverige eftersom det fanns oroligheter i Irak. Hon befinner sig här i Sverige utan sin familj. Hon beskriver i självrapporten en positiv bild av Sverige: *"Jag trivs här... Jag trivs med detta samhället och med svenskarna och de är jättesnälla."* Hennes trosföreställningar och meningskonstitutioner, som är en del av kulturen från hemlandet verkar inte vara utsatta i den nya miljön: *"Ingen pratar om min religion eller retar mig och ingen säger ta bort religionen."* Hon beskriver i rapporten om hur hon vill lära sig svenska och även om hon inte är så duktig på att prata svenska, så är hon duktig på grammatik. Hon framhåller att hon i nuläget inte är intresserad av att jobba eller söka jobb, utan bara studera. I framtiden, (förmodligen när hon lärt sig språket) skulle hon kunna tänka sig att arbeta som tandläkare eller apotekare. Tankarna på familjen utgör mycket av vardagen: *"Jag vill bara att min familj kommer hit i snar tid... Jag vet inga nyheter om min familj."*

Informant 8

Informanten kom till Sverige för ett år sedan. Först var det svårt för att han inte visste något om svensk kultur, men sen blev det lättare och lättare att anpassa sig. Informanten menar att man måste: *"I Sverige måste man ha kontakt med svenskarna för att kunna veta om deras liv och deras seder och bruk."* Dessutom är skolan enligt informanten en viktig länk till svenska samhället. Idag upplevs livet i svenska samhället som mycket positivt: *"Idag bor jag i ett fritt land och livet är bättre än i mitt hemland för man kan säga och skriva och göra som man vill så är det inte i våra länder."* Han upplever att arbete är förknippat med synen på ett bättre liv i svenskt samhälle, vilket han också vill eftersträva: *"I Sverige måste man jobba för att kunna bli bättre i sitt liv och vi hoppas vi blir det också."* Han är jezidier och enligt denna studie

verkar det som om ”Vi” är lika med alla jezidier, det vill säga att enskilda jezidier generaliserar sina uppfattningar på alla jezidier.

Informant 15

Informanten skriver om hur svårt det är för jezidierna i Irak och om hur han upplever livet i Sverige. Som helhet beskrivs livet i Sverige som mycket bra, men med reservationer. Informanten har fått vänta 1 år och 3 månader på permanent uppehållstillstånd, vilket upplevs mycket påfrestande. Upplevelsen av Sverige är uppdelad i ett positivt och ett negativt läger. De positiva delarna som informanten beskriver är: *”Sverige är bra med demokrati och män och jobb... om hur män ska ha det.”* Emellertid fattas det något, något som inte upplevs bra med den ”svenska” kulturen. Informanten beskriver hur betydelsefull religionen är i hemlandet och att detta fattas i Sverige. Dessutom uttrycker han sig om kvinnans situation eller ställning i Sverige: *”Sverige är inte bra med om hur kvinnor ska ha det.”* Han upplever tydligen att kvinnors situation i svenska samhället inte stämmer överens med sina egna föreställningar om hur kvinnor ska ha det, men utvecklar inte det närmare än så. Det skrivs inget om att det är svårt att hitta arbete i Sverige, utan han skriver bara: *”Jag vill ha jobb i Sverige som i Irak... jag jobbade i affär och körde taxi.”* Informanten är en av de få i studien som inte skriver om språket eller skolan.

Informant 23

Informanten har varit i Sverige i 7 år. Hon beskriver sin självrapport utifrån sina egna erfarenheter, från det hon lämnade hemlandet och fram till idag. Hon var glad och ledsen på samma gång när hon kom till Sverige. Glad för att komma till tryggheten och ledsen för att hon fick lämna sina släktingar och vänner. I Sverige fick hon möta den nya kulturen helt själv. Informanten upplevde sig vilsen i den nya kulturen och eftersom hon inte behärskade språket var det svårt att orientera sig i samhället. De kollektivistiska grupprelaterade normerna konfronterades i den svenska kulturen: *”Jag var aldrig självständig tidigare i mitt liv, och plötsligt ska jag ha ansvaret för mig själv och för mina barn. Det har jag lärt mig av svenska.”* Dessutom upptäckte hon att språket var nyckeln till framgång. Efter några månader hade hon klarat av SFI och började kämpa för att hitta i den nya kulturen. Många muslimska kvinnor med slöja upplever det problematiskt när de ska söka arbete på arbetsplatser i Sverige, men inte informanten: *”Jag är muslim och troende och det syns på mig men ändå var inte det något hinder att hitta jobb... Jag försöker vara som jag är behövde inte bytta religion eller ta av mig slöjan.”* Även om det inte inneburit några problem att söka arbete på

grund av slöjan, så upplever hon att många svenskar är reserverade när de pratar med henne. Hon påpekar att man inte ska ta detta personligt, utan många människor är nyfikna och många är osäkra inför det okända. Informanten framhåller att hon har kunnat behålla många av sina grundläggande värderingar trots att hon varit i Sverige en ganska lång tid, exempelvis sin muslimska tro. Hon har inte upplevt det som något större hinder att kombinera sina kulturella och religiösa värderingar med det svenska samhället: *"Jag har själv valt det som är bra i svenska samhället och försöker ta den i mig och ändrade allt som är dålig och som jag hade med mig från mitt land."*

Informant 29

Informanten är lärare från sitt hemland och skriver mycket om hur viktigt det är att gå i skolan här i Sverige och lära sig språket, för att sedan kunna få ett passande arbete i framtiden. Informanten har en positiv erfarenhet av Sverige som samhälle och de människor som finns här: *"Här finns bra samhälle och det finns bra folk som snälla mot invandrare."* Denna bild som informanten skapat sig av Sverige berör även arbetsmöjligheter: *"Jag tänker att det är bra här att leva därför det finns mycket jobb."* Hon har en positiv inställning till framtiden efter skolan och tror sig få arbete när hon lärt sig svenska språket. Hon betonar hur viktigt detta är för henne. Arbetsmöjligheterna i framtiden verkar inte oroa henne, utan hon är fast inställd på att gå i skolan och lära sig god svenska för att sen få ett bra arbete i framtiden: *"Jag vill studera och få ett bra jobb."*

Informant 33

Informanten har varit i Sverige i ett år och är läkare med 11 års erfarenhet. Erfarenheten och upplevelsen av Sverige är bra. Informanten skriver om trygghetens betydelse när man är invandrare från ett annat land eller kultur: *"Jag kände mig faktiskt bra att sätta mig i säkerhet... Trygghet är precis viktigt när man vill starta sitt nya liv i andra land."* Han har en positiv upplevelse av människor i Sverige: *"Svenska människor är jättesnälla och hjälpsamma... De förstår invandrare och jag kände mig säkert att umgås med de."* Skolan och språket verkar vara en nyckel till framgång både socialt och för karriären: *"I Sverige började jag studera svenska så att jag kan lära mig det svenska språket för att jag kan umgås med svenska människor och få arbete som läkare i Sverige."* Personen beskriver hur mycket han uppskattar det svenska samhället, människorna och de möjligheter han har att lyckas professionellt.

Inför diskussionen

Utifrån mina teman har jag kunnat tyda vissa mönster/trender som involverar i förändringsprocesser, och inverkar på informanternas vilja att söka arbete på svenska arbetsplatser. Jag har konstruerat temanpunkter som jag kommer att diskutera i diskussionsavsnittet.

Jag/Vi:

- Två kollektivistiska gruppers sätt att tala i Jag/Vi form

Svenska samhället:

- Informanter med övervägande negativ upplevelse
- Informanter med både positiva och negativa upplevelser
- Informanter som successivt har utvecklat en positiv upplevelse
- Informanter som hela tiden haft en övervägande positiv upplevelse

Skolans och språkets betydelse för integration i Sverige och arbetsmöjligheter på svenska arbetsplatser.

- Skolan och språkets betydelse för integration och arbete
- Kulturskillnaderna är stora
- Osäkerhet och svårigheter med arbete

Diskussion

Diskussionen kommer att behandla de temapunkter jag redovisat för i slutet av resultatsavsnittet. Jag kommer att diskutera dessa punkter utifrån den teori som jag lyft fram i teoriavsnittet och resultaten i undersökningen. Jag kommer att diskutera de mönster, likheter och skillnader som jag anser kunna urskiljas utifrån respektive temapunkt.

I diskussionen involveras dessutom modaliteter, entiteter och predikat. Dessa är invävda i texten. Jag har inkluderat en del bakgrundsvariabler, men det underlättar att samtidigt titta på bilaga 3, eftersom det blir mer intressant att följa vem som sagt vad. Efter diskussionen har jag gjort en sammanfattning av studien och avslutar med en slutsats. I slutsatsen kommer jag också att resonera kring hur resultaten kan bidra till effektivare integration, och om vidare forskning i detta ämne. Några av informanternas citat uppkommer både i ”Block B: Temadiskussion utifrån varje enskild informant” (resultatsavsnittet) och i denna mer allomfattande diskussion. Detta beror på att jag vill diskutera citatens betydelse både för varje enskild informant och i en mer övergripande diskussion som denna.

Innan vi börjar diskussion vill jag diskutera informanternas språkbrister, vilka är ett hot mot validiteten i studien. Dessutom diskuterar jag om varför jag på förhand inte har definierat ord som ”svenskar” och ”svensk arbetsplats”.

Hot mot validiteten i studien

Ett hot mot validiteten i denna studie kan vara att språket i självrapportsfrågan inte är ställd på informanternas modersmål. Ett par informanter har endast varit i Sverige några månader, och har kanske därmed inte tillräckliga språkkunskaper för att formulera sig så att deras tankar, känslor och upplevelser kan förmedlas på ett korrekt sätt. Dessutom är analysen en subjektiv tolkning av författaren. Detta i samband med eventuella språksvårigheter måste beaktas i samband med validitetsresonemanget.

Definition av ”svenskar” och ”svensk arbetsplats”

Enligt Husserl (2005) tenderar människan att kategorisera sina upplevelser av ett fenomen till snarlika fenomen. Exempelvis kan människor med icke-muslimska trosföreställningar betrakta muslimer utifrån sina förutfattade meningar, och generalisera sina förutfattade meningar på alla muslimer. Med andra ord bemöter vi inte muslimer, utan vi möter individer som vi kategoriserat utifrån våra förutfattade meningar. Vi kategoriserar våra meningskonstitutioner som mappar, och vi infogar all yttre information i dessa mappar.

Invandrare som kommer till Sverige gör tolkningar utifrån sina meningskonstitutioner, om vem som är svensk och inte. Exempelvis kan invandrare uppleva svenskar som ljushudade människor med icke-muslimska trosföreställningar och individualistiska kulturella värderingar.

Flera informanter beskrev att det fanns stora kulturella skillnader mellan hemlandet och Sverige. En 29 årig kvinnlig muslim (informant 25) exemplifierar detta på följande sätt: *”Människor är olika i Sverige och all värden än i mitt hemland.”* Enligt flera teoretiker i teoriavsnittet, bland annat Markus & Kitayama (1991) tenderar individualistiska kulturer forma individer som inte ser sig bundna till gruppen, utan försöker leva sitt liv mer självständigt. I västerländska ögon upplevs oberoende som något positivt, detta skiljer sig likväl mellan kulturer. Det finns dessutom baksidor med individualism, som exempelvis upplevd ensamhet. Individer från kollektivistiska kulturer tenderar att vara starkare kopplade till gruppen. Utifrån informanternas beskrivningar finns där en distinktion mellan hur de upplever svenskar och invandrare. Exempelvis uttrycker en muslimsk kvinna (informant 23) hur hon påverkats av den individualistiska kulturen: *”Jag var aldrig självständig tidigare i mitt liv, och plötsligt ska jag ha ansvar för mig själv och för mina barn.”* Det har jag lärt mig av svenska. De sekulariserade och differentierade tendenserna i Sverige, bidrar också till att invandrare gör särskilnad mellan sig själva och svenskar. I studien beskriver informanterna svenska arbetsplatser som att inneha andra kulturella förutsättningar än arbetsplatser i hemlandet. Informant 12 beskriver att de kulturella skillnaderna är uppenbara när man arbetar med svenskar och på svenska arbetsplatser. Detta medför att det blir svårt att interagera sig med svenskarna och att passa in på arbetsplatsen. Enligt McAuliffe et al (2003) föreligger det liknande skillnader mellan individualistiska och kollektivistiska arbetsplatser, som i den övriga kulturen. Människor från individualistiska kulturer föredrar ofta att arbeta ensamma, och är mer flexibla mellan ingrupp och utgrupp. Individer från kollektivistiska kulturer fördrar att arbeta i grupp och vill skapa starka band i gruppen – gränserna mellan ingrupp och utgrupp blir mer tydliga här. Dessutom är oftast inte ”svenska arbetsplatser” anpassade till muslimers religiösa övertygelser. Det finns ofta ingen tid och plats för exempelvis muslimer att utföra böner under arbetspassen.

Enligt min uppfattning av denna studie upplever invandrare den typiske svensken efter utseende, språk, kulturella värderingar och beteende, trosföreställningar och livsåskådningar.

Jag/vi

Två kollektivistiska gruppers sätt att tala i Jag/Vi form.

Jagformen är mycket frekvent förekommande i förhållande till vi - formen, det vill säga att informanterna oftast pratar utifrån sig själva och inte genom kollektivet/familjen. Det kan visserligen finnas olika orsaker till detta: Självrapportsfrågan är ställd i jagform och vissa informanter är bosatta i Sverige utan sina familjer. En annan anledning kan vara att vissa personer varit i Sverige en längre tid och därmed kanske har påverkats av den svenska kulturen. Emellertid är självrapporterna ändå lite överraskande när det gäller formuleringar, med tanke på att många teoretiker i teoriavsnittet framhållit att kollektivistiska individer ofta beskriver sig i vi-form. Jag -formens höga frekvens i förhållande till vi -formen kan till viss del bero på att muslimerna i studien oftare skriver mer i sina självrapporter än jezidierna.

Det föreligger en relativt jämn fördelning mellan muslimska och jezidiska informanter i studien. Genom MCA och Sphinx-analysen har jag funnit vissa skillnader mellan muslimer och jeziders sätt att uttala sig. Jezidierna uppfattas skriva mycket mer i vi och man-form, exempelvis: *"Vi är annorlunda människor."*, *"Vi vill ett jobb därför man vill ha bra liv i framtiden. I Sverige måste man jobba för att kunna bli bättre i sitt liv och vi hoppas vi blir det också."*, *"I Sverige måste man ha kontakt med svenskarna för att kunna veta om deras liv och deras seder och bruk."*, *"Men i framtiden ska vi lösa detta problemet."*, *"När man komma till Sverige måste man vara stark och lära sig språk."* Många jezidier uttryckte sig inte bara i vi -form i allmänhet, utan de enskilda personerna beskrev ofta sina självrapporter på ett sätt som om deras beskrivningar var representativa för hela gruppen. Denna framställning är ett intressant fynd i undersökningen, eftersom de enskilda jezidiernas tendens till att skriva i vi -form, uttrycker upplevelsen av att alla jezidier förändrats i den nya kulturen på liknande sätt. Detta kan bero på ett flertal orsaker. Exempelvis menar Karlsson (2005) att jezidier ofta är konservativa och kollektivt traditionsbundna, eftersom de ofta är isolerade från omvärlden i hemländerna. Kollektivistiska individer beskriver sig ofta utifrån gruppen och är mindre individuellt framhävande (Markus & Kitayama, 1991). Enligt jag-forms framställningen är muslimerna mer individualistiska än jezidierna. Individualism kännetecknas ofta av individer som beskriver sig själva frånskilda från gruppen, till exempel "Jag och familjen" (Matsumoto & Juang, 2004). Utifrån detta argument har vi två olika grupper i mellanöstern, med olika kulturella tendenser att uttrycka sig. Enligt min erfarenhet och kunskap, så har det inte bedrivits några studier som undersöker gradskillnader mellan individualistiska och kollektivistiska grupper i mellanöstern. Dessa resultat ska inte betraktas

som fakta, utan som tendenser, som kan främja framtida forskning inom individualism – kollektivism dimensionen.

Denna framställning är kanske inte direkt kopplat till hur informanterna förändrats i den svenska kulturen, men kan ändå betraktas som ett betydelsefullt fynd inom den kulturella forskningen. Fenomenologisk metod ger möjligheten att finna intressanta resultat, som på förhand inte varit syftet eller som vi inte tänkt på att undersöka. Detta beror på att fenomenologin når individers meningskonstitutioner på djupet och sen lyfter fram informationen till ytan. Därmed blir det som en ”fiskedamm”, vi vet aldrig vad vi får på kroken.

Svenska samhället

Informanter med övervägande negativ upplevelse

Muslimar och jezidier från mellanöstern har ofta socialiserats med, och internaliserat kulturella meningskonstitutioner, som skiljer sig från det svenska samhället. Eftersom Sverige innehar en annorlunda kultur än hemlandet, är det ibland svårt för invandrarna att tillgodose sina värderingar och trosföreställningar i den nya kulturen. Kultur innehåller strukturella, individuella och grupprelaterade normer, vilket kan resultera i motsättningar och missuppfattningar mellan invandrare och det svenska samhället.

Enligt min studie upplevde en del invandrare att de inte kunde tillgodose sina behov i Sverige, exempelvis i form av religiösa övertygelser. I hemlandet är religionen integrerad i kulturen och delades av kollektivet, vilket medförde att de internaliserade meningskonstitutionerna stimulerades och fick naturligt utlopp i livsvärlden. De religiösa övertygelserna stöds inte alltid i den svenska kulturen, vilket hämmar vardagsbeteendet. Detta kan kopplas till Peter Berger (1988) som menar att svenska kulturen genomgått en avsakralisering och Niclas Luhman (1998) som menar att det skett en differentiering av samhället. Detta innebär att religionen inte har en övergripande betydelse i det svenska samhället. Emellertid behöver inte en integrerad religiös övertygelse i det svenska samhället innebära en djupare förståelse för andra religioner. Istället hade en integrerad kristen tro kunnat motarbeta en muslimsk integrering i det svenska samhället. Sekularisering och pluralism kan innebära att vi avstår från en religiös övergripande överhet och istället främjar olik tänkande och mångfald. Differentiering innebär ändå att vi inte har en genomgående förståelse för en integrerad religion. I enlighet med Matsumoto & Juang kan religionen bara förstås ur teoretiska och kognitiva perspektiv, inte genom erfarenhetsbaserad och emotionell

förståelse (Matsumoto & Juang, 2004). Som ett resultat av detta upplever en del informanter att svenska institutioner inte kan tillgodose informanternas vardagliga meningskonstitutioner, vilket kan innebära att de känner sig tvungna att ljuga. En 22 årig muslimsk kvinna (Informant 4) uttrycker det som följande: *”Om man gör något för religionen... Jag menar be eller en annan sak för Gud man måste ljuga till läraren till skolan till social sekreteraren för att man ska få vara borta från skolan”*

Utloppet för de kulturella och religiösa övertygelsena handlar inte om ett beteende som är lätt att förbise för invandraren, utan är en socialiserad företeelse som utgör ett naturligt sätt att vara. Många invandrare försöker anpassa sig till den nya kulturen, men ibland kan det ”kulturella bagaget” och negativt bemötandet från den nya kulturen hämma anpassningsprocessen. Ett exempel på detta kan vara som informant 14 beskriver sin situation. Han har hamnat i en ”mittzon”, där den sociala interaktionen med det svenska samhället blir hämmad: *”Man lever här i lugnt och ro och oro. Här känns det att man tillhör varken Sverige eller sitt hemland... inte kunna heller umgås med svenskarna som håller avstånd mellan sig och de invandrare...”* Enligt Larsson (2003) ökar denna process känslan av utanförskap. Individerna upplever sig vara mitt emellan två eller flera kulturer eller traditioner, vilket leder till känslan av förvirring, rotlöshet och utanförskap. Detta kan i sin tur resultera i irrationella beteende. Berry (1988) menar att detta kan innebära en marginaliseringsprocess, där individen har svårt att integreras med majoritetssamhället och/eller fasthålla gamla värderingar. Eftersom individen inte följer de rutinmönster som finns i omgivningen ifrågasätts identiteten. Eriksson (1995) framställer detta som om omgivningen inte tillskriver personen ett identitetserkännande (objektiv identitet) och det kan vara svårt för personen att tillskriva sig egna attribut (subjektiv identitet). Hade omgivningen tillskrivit individen en identitet hade han kunnat erkänna denna och förvandlat det till sin subjektiva identitet. Emellertid verkar det inte föreligga någon objektiv eller subjektiv process. Differentieringsprocessen (Niclas Luhmann, 2007) innebär en fragmentering av jaget, det vill säga att det enhetliga jaget delas upp och måste vara flexibelt till de differentierade enheterna i samhället. Som ett försvar för fragmenteringen, försöker jaget överlappa med illusionistiska narcissistiska tendenser. När en människa härstammar från en kultur som främjar en enhetlig integrerad religion, så kan de fragmenterade tendenserna innebära identitetsförvirring i högre grad, än om individen är socialiserad i kulturen.

Informanters negativa upplevelse av Sverige berör inte bara strukturen, utan även den sociala interaktionen med människorna i Sverige. Informant 3 och 4 är båda muslimska kvinnor som beskriver negativa upplevelser av människor i Sverige. Informant 3

exemplifierar det som följande: *"Jag tycker att det finns 90 % rasister i Sverige."* Informant 4 upplever det som att svenskar numera hatar utlänningar. Enligt Husserl (2005) är människan aktivt sökande, informanternas bemötande av den nya kulturen har inneburit fientligheter från människor i Sverige. Emellertid behöver inte alltid upplevelser grunda sig på egna erfarenheter i den intersubjektiva livsvärlden. En individs meningskonstitutioner kan grunda sig på socialiserade tolkningar av livsvärlden, som individen inte själv erfarit. Likaså kan enskilda upplevelser etablera heltäckande förutfattade meningskonstitutioner om ett fenomen. Detta beror på att vår fantasi ofta föregår vår varseblivning (Husserl, 2005). Upplevelsen av att bli negativt bemött kan innebära att man har svårare att ta till sig den nya kulturen och därmed vidga och/eller förändra sina meningskonstitutioner. De passiva meningskonstitutionerna från hemlandet har svårare att påverkas och förändras genom den aktiva interaktionen med den nya kulturen. Enligt Berry (1988) kan detta innebära att individen lutar sig tillbaka på tidigare meningskonstitutioner, som innebär en trygghet. Individen fasthåller då istället vid hemlandets normer och värderingar, som en separationsprocess, och därmed blir integrationen hämmad. Ett annat exempel på försvårad integrationsprocess rör en 31 årig muslimsk högutbildad man (informant 31). Han uttrycker sin upplevelse av Sverige enligt följande: *"finns många svenska människor som känner mig lite dåligt tex de tror jag kommer från fattig land eller de känner rädd när de ser mitt svart hår eller när de läsa mitt namn eller när de prata med mig och svarar jag "Jag kan inte så mycket svenska" de vill inte prata med mig igen"*.

De kulturella skillnaderna i individers meningskonstitutioner kan ge uttryck i missuppfattningar och restriktivt beteende som i ovanstående situation. Husserl (2004) menar att kulturen är ett filter som formar individers meningskonstitutioner. Den intersubjektiva interaktionen medför att vi blir medvetna om andra människors upplevelsevärld. Emellertid erfordras det att vi aktivt försöker förändra våra passiva synteser, genom att aktivt delta i interaktion med människor från andra kulturer.

Informanter med både positiva och negativa upplevelser

Ett antal informanter ansåg sig ha en övervägande positiv upplevelse av Sverige, men att vissa aspekter i det svenska samhället var främmande för dem. En del jezidier (bland annat informanterna 15 och 26) kommenterade att religionen inte var integrerad i det svenska samhället och att kvinnan borde ha en annan roll. Enligt Karlsson (2005) är jezidism en konservativ och traditionell religion. Trosföreställningarna är sällan ifrågasatta, eftersom de jezidiska stammarna ofta är isolerade från omvärlden. Kvinnan har en underordnad roll i det

jezidiska samhället, vilket upplevs som en normalitet för både män och kvinnor. Enligt Husserl (2004) förstärks etablerade meningskonstitutioner när kollektivet stimulerar dessa och när de inte konfronteras med alternativa förståelser. Religionen är en fundamental del i upplevelsevärlden, och när de invandrar till en individualistisk och sekulär kultur blir deras verklighetsuppfattning ifrågasatt. De jezidier som beskrivit detta, har bara varit i Sverige en kort period och då är det inte så underligt att kontrasten är påtaglig. Med tiden kommer förmodligen meningskonstitutionerna påverkas och förändras, beroende på den sociala förstärkningen från andra jezidier och individernas aktiva delaktighet i den svenska kulturen.

Informanter som successivt har utvecklat en positiv upplevelse

Det stora antalet informanter upplevde att de i början hade svårt att etablera sig i Sverige, men att de med tiden allt mer tagit del av den svenska kulturen. Informanterna kommer från kollektivistiska kulturer, kulturer som har en annan samhällsstruktur än det svenska samhället. Människorna har andra värderingar och ser på sig själva på ett annat sätt än vad människor i en individualistisk kultur gör. En 29 årig muslimsk kvinna (informant 25) uttrycker det som att alla kulturella värden skiljer sig mellan hemlandet och Sverige. Liknande uppfattning delas av flera informanter. En 28 årig muslimsk kvinna (informant 27) berättar om de företeelser som är annorlunda i hemlandet: *"människor, regler, trafikregler, samhälle, religion inte i samhälle..."* Detta beskriver att hemlandets kultur ser annorlunda ut. Att bosätta sig i en ny kultur kan därmed innebära en omvälvande identitetsprocess. Ibland är denna process lindrig, ibland smärtsam.

Ingen informant beskriver att de helt gjort avslag på sina värderingar från hemlandet, det vill säga att de inte har genomgått en total assimilering. Personerna beskriver istället att de successivt integrerats med den svenska kulturen. De har tagit del av den svenska kulturen, samtidigt som de kvarhållit fundamentala värderingar från hemlandet, som exempelvis den religiösa övertygelsen. Baldwin (2007) beskriver denna process som att invandraren aktivt reagerar på den nya kulturens influenser, men internaliserar inte dessa influenser direkt, utan det fungerar som en förberedelse till nästkommande influens. Detta medför möjligheten att agera på ett alternativt sätt vid nästa tillfälle. En modell konstrueras för hur invandraren kan bemöta liknande upplevelser i framtiden. Nya liknande influenser bygger på denna modell och skapar en förståelse för den nya kulturen. Den konstruerade modellen fungerar som ett kognitivt schema, vilket möjliggör för invandraren att selektivt välja ut de intryck som han eller hon tycker passar in. Innan den nya kulturens värderingar etableras kan de antingen elimineras eller förstärkas beroende på hur väl de nya värderingarna kan konkurrera med de

gamla värderingarna. Om de nya värderingarna etablerar sig är de en kreativ subjektiv konstruktion av den nya kulturens värderingar. Det är på detta sätt människan konstruerar meningskonstitutioner. Invandrarens förändrade meningskonstitutioner sker genom aktiva mentala processer i individens livsvärld, det vill säga den nya kulturen. Eller som Husserl (2001) uttrycker det, de aktiva synteserna i den nya kulturen förändrar de gamla passiva synteserna, för att i sin tur utgöra nya passiva synteser. Invandrarens gamla meningskonstitutioner påverkas och förändras i den nya kulturen men behöver inte elimineras. Istället kan en mångfacetterad individ skapas, en individ med flera identiteter eller jag. På detta sätt kan invandraren använda olika jag i olika situationer, exempelvis kan invandraren vara den traditionellt religiösa muslimen när han eller hon umgås med familjen, men vara en mer anpassad invandrare till den svenska individualiserade kulturen när han är på en ”svensk” arbetsplats. Detta lämpar sig väl till den differentierade svenska kulturen. Denna process kan vara nödvändig om invandraren ska kunna bli integrerad på ett sunt sätt. Detta kan exemplifieras genom Schmidts (2004) undersökning av hur muslimska invandrare formar sin identitet i danska, svenska och amerikanska samhällen: *”You can be both a Pakistani Muslim and a Danish Muslim, and feel at home in both contexts if you follow Islam in its authentic form”* (Schmidt 2004, sid. 38). Detta visar på att Islam kan appliceras på en individualistisk kultur. En bra lösning kan innebära en ”kreoliseringsprocess”, det vill säga att invandraren kan kombinera kulturella övertygelser från hemlandet med ett kulturellt levnadssätt i den svenska kulturen, utan att förlora den fundamentala essensen från respektive kultur. Förståelsen (Husserl, 2005) för den nya kulturen handlar också om att inte dra för snabba slutsatser utifrån enstaka upplevelser och generalisera dem till en helhetsuppfattning. De nya erfarenheterna har istället successivt integrerats i invandrarnas meningskonstitutioner och på så sätt skapat en helhetsupplevelse och förståelse individerna kan luta sig mot, utan att ifrågasätta den nya kulturen vid varje negativ upplevelse.

Enligt Giddens (1996) har globaliseringen ”sprängt” nationella och territoriella gränser och därmed kan en invandrare befinna sig i Sverige, samtidigt som han eller hon exempelvis är i Irak. Detta beror på att det lokala utbudet når stora delar av världen via medier och informationsflöden. Detta kan innebära att en invandrare som bevarat sitt kollektivistiska arv, samtidigt som han integrerats i den individualistiska kulturen, kan ha en tendens att utveckla identiteter som är idealiskt anpassade till det globala utbudet. Med andra ord har den en större förståelse för både kollektivistiska och individualistiska kulturer.

Det går inte att komma ifrån att identitetsförändringsprocessen är komplex och omvälvande, men flera informanter framhåller ändå att de med tiden anpassat sig till det

svenska samhället och utvecklat en flexibel identitet. En 36 årig muslimsk kvinna (informant 23) som varit i Sverige sju år beskrev att hon i början upplevde svårigheter med att förstå och anpassa sig till den svenska kulturen. Med tiden kunde hon emellertid själv välja hur hon skulle finna balans mellan den gamla och nya kulturen: *Jag har själv valt det som är bra i svenska samhället och försöker ta den i mig och ändrade allt som är dålig och som jag hade med mig från mitt land.* Detta kan kopplas till Markus & Kitayama (1991) som menar att individualistisk kultur formar oberoende autonoma individer, medan människor i en kollektivistisk kultur ser sig fundamentalt kopplade till andra människor. Det oberoende förhållningssättet kan med integrationen bli en integrerad del av individernas meningskonstitutioner. Oavsett om de gamla meningskonstitutionerna eller de nya blir mest framträdande, så måste dessa upprätthållas genom social förstärkning (Bandura, 1997). Exempelvis kan det vara svårt för en invandrare som är bosatt i ”invandrarområdet” Rosengård (Malmö) att förändra sina meningskonstitutioner till förmån för individualistisk kultur, eftersom det finns en tendens att den sociala kollektiva förstärkningen blir överväldigande och därför dominerar.

Informanter som hela tiden har haft en övervägande positiv upplevelse

I analysen av resultaten framkom att en del informanter bara hade positiva upplevelser av Sverige. Detta kan bero på flera olika orsaker, men oavsett vad det beror på så beskriver informanterna inte att deras identitet ifrågasatts. När individen oproblematiskt följer de rutinmönster som finns i omgivningen fäster han eller hon ingen större vikt vid identitetsfrågan (Eriksson, 1995). I enlighet med Matsumoto & Juangs (2004) förklaring av det dialogiska jaget kan informanternas dialogiska jag reflektera över och tillämpa den nya kulturens särdrag. Eftersom informanterna inte beskriver att de gjort fundamentala avvik från de gamla meningskonstitutionerna från hemlandet och inte upplever den nya kulturen som påfrestande, så är de nya och gamla meningskonstitutionerna i dialog på ett funktionerligt sätt. En orsak till detta kan vara att informanterna kommer från en modern storstad i mellanöstern som har liknande kulturella särdrag som den svenska kulturen.

En annan orsak kan vara om informanterna kommer från traumatiska upplevelser i hemlandet, då kan deras främsta behov bli att tillgodose de existentiella behoven. De kulturella skillnaderna och behoven kan kanske därmed förskjutas till ett tillfälle då de grundläggande behoven upplevs vara tillgodosedda. En 19 årig muslimsk kvinna (informant 5) kom till Sverige utan familj och vänner. I hemlandet fick hon utstå traumatiska händelser. Hon har en överväldigande positiv upplevelse av Sverige. Hon uttrycker det som följande:

"Jag trivs här...Jag trivs med detta samhället och med svenskarna och de är jättesnälla. Ingen pratar om min religion eller retar mig och ingen säger ta bort religionen. Jag vill bara att min familj kommer hit i snar tid...Jag vet inga nyheter om min familj." De existentiella behoven tillgodosågs inte i hemlandet på grund av en osäker tillvaro. I Sverige tillgodoses behoven inte längre av familjen, men eftersom individen har behov av ett substitut så blir det kanske lättare att ta till sig den nya kulturen som en sorts nödlösning. På grund av den emotionella situationen blir kanske hennes meningskonstitutioner mer mottaglig för nya influenser, som därmed påverkas och förändras i enlighet med den svenska kulturen. Hon upplever sig accepterad i Sverige, utan att behöva förkasta fundamentala värderingar från hemlandet. En 37 årig läkare från Irak (informant 33) som också är i Sverige utan sin familj beskriver att det svenska samhället tillgodosett hans existentiella behov, som exempelvis i form av trygghet. Det är emellertid inte bara de som kommit till Sverige utan familj som har en överväldigande positiv upplevelse av Sverige. En muslimsk 34 årig kvinna (informant 1) beskriver att hela hennes familj upplever en överväldigande positiv upplevelse av Sverige. I hemlandet hade familjen svårigheter att tillgodose de existentiella behoven, men i Sverige får de möjlighet till ett fullvärdigt liv: *"som jag kan leva livet idag, jag tycker om att stanna i Sverige...livet i Sverige är det bästa av alla land...som jag och min familj känner oss bra i."*

De informanter som först har haft negativa upplevelser av den svenska kulturen, men som successivt etablerar positiva meningskonstitutioner genomgår troligtvis en annorlunda process än de som endast har positiva upplevelser av Sverige. De informanter som successivt etablerat positiva meningskonstitutioner har påverkats, förändrats och till viss del anpassats till det svenska samhället under en tid. Därmed bör det föreligga en annan förändringsprocess för dessa människor.

Skolans och språkets betydelse för integration i Sverige och arbetsmöjligheter på svenska arbetsplatser

Skolan och språkets betydelse för integration och arbete

En stor del av informanterna i denna studie påpekar hur viktig skolan och det svenska språket är, för att integreras i den svenska kulturen och för att ha möjligheter att söka arbete på svenska arbetsplatser. Skolan har inte bara betydelse för att kunna förstå språket och därmed kunna orientera sig i bättre i samhället utan fungerar även som en social mötespunkt, en kulturell introduktion till det svenska samhället och en inträdesbiljett till svenska arbetsplatser. Skolan är viktig för att få en förståelse för den individualistiska kulturen och

därmed lättare kunna orientera sig i en kultur med andra förutsättningar än kulturen i hemlandet. Enligt Husserl (2001) medför kunskaper om språk att vi lättare kan förstå kulturen. Språkkunskaperna etablerar sig i våra meningskonstitutioner och på det sätt vi internaliserar språket ger vi respons på omgivningen. Genom språket kan vi själva kategorisera omgivningen, och lättare förmedla vår förståelse till andra. Språket används för att få fram våra tankar, behov och identitet på ett konkret sätt. Språkets betydelse blir ytterst markant när invandrare måste tillgodose sina grundläggande behov, som exempelvis ekonomi och religiösa trosföreställningar (Allwood & Franzén, 2003). Kan vi inte förmedla oss genom språket, så har vi svårare att skapa en interkulturell förståelse mellan människor. Både språk och kultur (Matsumoto & Juang, 2004) påverkar våra tankestrukturer och vårt sätt att bete oss.

Därför är det viktigt för individer som kommer från en annan kultur, att så fort som möjligt lära sig det främmande språket och skapa nya mentala representationer för att bygga en framgångsrik interkulturell relation. En 22 årig muslimsk man (informant 6) som befinner sig i Sverige utan sin familj uttrycker språkets och skolans betydelse på följande sätt: *"...jag lärde mig mycket om svensk kultur... visste hur man kunde leva här i Sverige."* Skolan verkar ha givit honom en bra introduktion till det svenska samhället, vilket har integrerats i hans meningskonstitutioner och i och med det känner han sig bättre till mods nu: *"Nu i tiden jag är ensam fortfarande men jag känner mig inte ensam."* Detta har också förändrat hans vilja att söka arbete i Sverige: *"Nu uppleva jag bättre om att arbeta på svenska arbetsplats, tex. vårdcentral."* Personen har motiverats att ta del av den svenska kulturen genom skolan. Emellertid kan det vara en lång och svår väg att helt finna sig till rätta i en ny kultur och hitta ett arbete: *"Jag ska försöka hitta ett jobb man kan inte leva utan jobb."* Skolan har en betydande funktion för att invandrare ska kunna orientera sig i samhället, förstå den nya kulturen och känna sig mer tillfreds att söka arbete. Emellertid löser inte skolan allt. Det är viktigt att informanten själv tar initiativ till att ta del av den svenska kulturen. En 24 årig muslimsk man (informant 2) uttrycker det som följande: *"Jag tänkte att jag måste lära mig svenska språket, göra något för min egen skull när jag kom hit."* En annan informant som tagit egna initiativ när han kom till Sverige, är en 37 årig muslimsk läkare (informant 33). Han beskriver hur viktig skolan var för att kunna interagera sig med det svenska samhället och få möjlighet till arbete som läkare: *"I Sverige började jag studera svenska så att jag kan lära mig det svenska språket för att jag kan umgås med svenska människor och få arbete som läkare i Sverige."* Både samhället och invandrarna bör ta initiativ för att få en lyckad integration. Skolan är inte bara en integrerande faktor, utan ger även förhoppningar för framtiden. Förhoppningar kan vara viktiga för att motivera människor till att ta initiativ. En 24

årig muslimsk kvinna (informant 29) uttrycker det som följande: *”Jag tror att efter jag lära mig språket jag kan söka jobb därför det är viktigt för mig... Jag vill studera och få ett bra jobb.”* Många informanter är medvetna om att språket är en nyckel till den svenska kulturen och att känna sig tillfreds med sina liv. En muslimsk 30 årig kvinna (informant 32) påpekar att språket är en fundamental aspekt för att känna sig tillfreds i den nya kulturen och få möjlighet till arbete: *”Jag försöker kämpa helatid och samtidigt drömmar jag får en god jobb och försörja mig igen och känner mig alldeles självständig. Jag drömar räknas som en god människa i samhället... När jag behärska Svenska språket, blir jag en god människa.”* Det är intressant om vad informanten menar med ”god människa”, om det enbart handlar den egna självkänslan eller om hur samhället ser på henne, eller en kombination av dem båda. Liknande beskrivningar framförs av andra informanter. Uppfattningen om att arbete är viktigt för att erhålla ett bra liv i Sverige verkar vara en generell uppfattning bland flera informanter, både muslimer och jezidier.

Kulturskillnaderna är stora

Missuppfattningar mellan människor från olika kulturer och invandrares negativa upplevelser av svenska institutioner grundar sig enligt denna studie på kulturella skillnader och missförstånd. Officiellt tenderar den svenska kulturen att främja liberalism och ge varje individ möjlighet att själva forma sina personliga mål. Enskilda individer antas kunna använda sitt förnuft att göra rationella beslut (Bhugra, 2005). Individualistiska kulturer tenderar att främja individer som ser sig avskiljda från gruppen, där livets mål är kopplade till de egna prestationerna. I kollektivistiska kulturer främjas däremot traditionalism och de individuella målen är underordnade i gruppens mål (Markus & Kitayama, 1991). Detta beror enligt Islam på att de enskilda målen kan hota den gemensamma lyckan (Sander, 2003). Detta skapar en splittring mellan gemensamma värden och tenderar att framhäva självcentrerade samhällsmedborgare. Enligt koranen framställs det på följande sätt: *“The successful are those who can be saved from their own selfishness”* (Koranen 2003, 59:9). Samhällstrukturen i kollektivistiska länder är ofta odifferentierad och religionen är en betydande integrerad kraft i kulturen (Wulff, 1993). I motsats innehar ofta individualistiska kulturer en differentierad samhällsstruktur, där samhället genomgått en sekulariseringsprocess (Luhman, 1998; Berger, 1988).

Utifrån denna framställning är det inte underligt om det uppstår missförstånd, förvirring och konflikter när muslimer och jezidier från kollektivistiska länder kommer till Sverige. Har inte invandrarna någon möjlighet att få en djupare förståelse för den nya kulturen, blir det

svårt att orientera sig med rationella beteende och se det nya landet som sitt hemland. För invandraren blir det nästan som att bli barn på nytt. En 36 årig kvinnlig muslim (informant 30) framställer det som följande: *"Man måste börja från noll. Jag som vuxen det är svårt."* Det handlar troligtvis inte bara om att "börja från noll igen", utan människor från andra kulturer har (beroende på ålder) redan etablerat kulturella meningskonstitutioner, vilket kan vara svårt att förbise när man startar ett nytt liv i en ny kultur. Skolan och språket är viktigt för många informanter för att förstå den svenska kulturen, men den som inte helt integrerats upplever tydliga skillnader i vardagslivet. Enligt denna studie finns det tydliga kulturella skillnader mellan arbetsplatserna i hemlandet och i den svenska kulturen. Det finns problem för invandrare att komma in på den svenska arbetsmarknaden och förstå rutiner och kulturella normaliteter på arbetsplatserna. En 20 årig muslimsk kvinna från Irak (informant 12) exemplifierar detta på ett bra sätt: *"När man jobbar med svenskar och uppleva svenska arbetsplats svårt, allt går fort och snabbt och samhälle är i olika delar. Svårt att förstå svensk arbetsplats."* Detta är i motsats till hemlandet där kultur och religion skapade en större förståelse för vardagslivet och arbetsplatsen. Enligt McAuliffe et al (2003) föredrar människor från kollektivistiska kulturer att arbeta i grupp och det individualistiska målet och framgången är subordinerat till ingruppens mål. Individualistiska tendenser kan upplevas som ett hot mot enheten och det gemensamma målet. Muslimer behöver kontinuerlig tid för att tillgodose sina religiösa trosföreställningar. På arbetsplatser som inte tillgodosett det muslimska religiösa behovet kan det vara svårt att hitta en plats att be på och tid att utföra böerna. Dessutom så har många arbetsgivare negativa uppfattningar om muslimska trosföreställningar och bekländnader. Detta resulterar i att många muslimska kvinnor upplever det som problematiskt att söka arbete i Sverige. I denna studie var det emellertid endast några få informanter som tog upp ämnet i självrapporterna. En 28 årig muslimsk kvinna (informant 27) hade negativ uppfattning om detta: *"Kvinnor med slöja på sig har mycket svårt att hitta jobb på samtliga ställen."* En annan muslimsk kvinna (informant 24) hade en liknande uppfattning: *"om man vill söka jobb det är svårt för muslim kvinnor...I mitt hemland är lätt att hitta jobb de tittar inte hur se ut."* Deras uppfattning kontrasteras av en annan muslimsk kvinnas erfarenheter. Informant 23 har varit i Sverige 7 år och ser tillbaka på sina erfarenheter med positiva minnen: *"Jag är muslim och troende och det syns på mig men ändå var inte det något hinder att hitta jobb... Jag försöker vara som jag är behövde inte bytta religion eller ta av mig slöjan."* Hon använder orden "byta religion" i detta sammanhang, vilket kanske tyder på att invandrare känner att de måste ge vika för religionen för att anpassa sig till samhället.

Som Minehan (1998) beskriver är många företag i Sverige skeptiska till slöjan och de muslimska religiösa ritualerna, vilket kan tyda på att muslimer känner det vemodigt att söka arbete på svenska arbetsplatser.

Utifrån dessa kulturella skillnader är det inte konstigt att många invandrare upplever arbetsplatser i Sverige som främmande. Organisationer som "CAIR" (Minehan, 1998) arbetar för att minska de kulturella missförstånden på svenska företag. Eftersom vi lever i en allt mer mångkulturell värld, är det viktigt för företag att informera personalen om kulturella seder och bruk.

Osäkerhet och svårigheter med arbete

Som framgår av studien är många informanter positiva till skolan och de möjligheter som skolan ger. Emellertid är flera av informanterna osäkra om hur mycket språkkunskaper som krävs för att klara skolan och komma in på svenska arbetsmarknaden. En muslimsk 23 årig kvinna (informant 13) exemplifierar detta resonemang med följande: *"Man måste veta mycket svenska om man studerar eller jobbar. När man slutar SFI man vet inte så mycket man behöver för att läsa vidare."* Detta blir ett problem för invandrare att planera sitt liv och skaffa sig framförhållning. Diskussioner om detta borde vara obligatoriskt i alla SFI och SAS-klasser. Detta gynnar både informanternas välbefinnande och integrationen i den svenska kulturen. Dessutom upplevde en del informanter att de befann sig i en "låst" situation där det inte spelar någon roll hur de än handlar. En 22 årig muslimsk kvinna (informant 4) beskriver detta: *"Regeringen vill inte en utlänning ska plugga mycket. Men de vill en person ska prata svenska... om man pluggar mycket kan ändå inte hitt bra jobb..."* Enligt Carl Rogers (2004) kan detta innebära att informanten upplever en inkongruens mellan sina uppsatta mål och vad hon har möjlighet att uppnå. Hon lägger ner mycket arbete på studierna och vill ha ett arbete hon känner sig tillfreds med, trots detta upplever hon att målen inte kan nås. Klyftan mellan jaget och idealjaget blir för stor, vilket enligt Rogers innebär att individen kan uppleva förtvivlan, frustration och olust att nå självförverkligande mål. Informanten verkar dessutom uppleva att svenska samhället ser ner på invandrare och att de har en stark förutfattad mening om invandrares vilja att arbeta: *om vi inte jobbar så säger de vi tar bidrag och om vi jobbar så säger de att vi kommer till Sverige och tar svenskarnas arbeten men det finns många svenskar som är arbetslösa.* En 31 årig muslimsk kvinna (informant 3) har en liknande uppfattning som informant 4 angående relationen mellan invandrare och svenskar. Hon menar att individer med ett svenskt kulturellt bagage inte vill arbeta med invandrare. Detta kan

innebära att man som invandrare upplever ett ytterliggare hinder för att känna tillfredsställelse att söka arbete.

En annan form av kritik som framhålls av vissa informanter är att det krävs utbildning för alla typer av arbete i Sverige, detta exemplifieras av en 29 årig muslimsk kvinna (informant 25): *"I Sverige finns mycket hårda regler och man måste studera för mycket och utbilda sig även om man vill jobba med städning eller koka i restaurang."* Många jezidier i studien har inte grundskoleutbildning sedan hemlandet, vilket försätter dem i en problematisk situation. Informanterna får börja om som "barn", det vill säga gå grundskoleutbildning, gymnasium och så vidare. Deras möjligheter att få arbete förskjuts tills efter de genomgått en lång utbildning. Detta är en frustrerande process (Franzén, 2003) och påverkar personens självkänsla och självförtroende negativt, i synnerhet med tanke på att många har en familj att försörja. De möjligheter som fanns att få arbete i hemlandet, utan utbildningen, är eliminerade i en modern kultur som Sverige. I Sverige (Franzén, 2003; Luhman, 1998) krävs det specialistutbildning till många arbeten på grund av den moderna och differentierade samhällsutvecklingen. Det är inte bara institutioner som blivit differentierade, utan även arbetsområden. Detta skiljer sig från en kollektivistisk kultur, där samhället har en mer enhetlig funktion.

I en differentierad kultur som Sverige har vissa institutioner till uppgift att hjälpa befolkningen med att hitta utbildning och arbete. Arbetsförmedlingen är en institution vars syfte är att hjälpa både svenskar och invandrare. Flera av informanterna i min studie förhåller sig kritiska till arbetsförmedlingens förmåga att hjälpa dem att söka och hitta arbete. Detta kan exemplifieras genom en 26 årig muslimsk man (informant 28): *"Men inte säkert at jobba efter färdig skolan... arbetsförmedling hjälper inte exakt... Man måste söka själv, svårt."* Invandrare ska inte bara lära sig ett nytt språk, lära känna och förstå den nya kulturen, och erhålla tillräcklig utbildning för att ha en möjlighet till ett arbete, utan de upplever också oro för om deras kunskap räcker till för att överhuvudtaget få ett arbete. Som nämns innan i diskussionen, erhåller invandrarna ofta en vag information om hur mycket kunskaper som krävs för att få ett arbete. Informanter verkar inte uppleva att arbetsförmedlingen kan tillgodose denna information.

Sammanfattning

Jag har valt att göra en sammanfattning för att få en överskådlig bild av studien. Dessutom har jag gjort en slutsats där jag diskuterar studiens nytta och framtida forskning.

Jag vill börja med att säga att detta är en fenomenologisk studie, vilket genomsyrar teori, metod, tolkning och diskussion. Mitt syfte med studien var att undersöka: Hur muslimer och jezidier från mellanöster upplever att de förändras när de invandrar till Sverige? Hur upplever dessa invandrare det att söka arbete på svenska arbetsplatser?

I teoriavsnittet lyfter jag fram att individer från mellanöstern ofta kommer från kollektivistiska kulturer, medan vi i Sverige har en individualistisk kultur. Dessutom beskrivs teorier om identitet, religion, mentala förändringar, invandring och invandrares arbetssituation i Sverige.

I metodavsnittet beskrivs hur jag använt en fenomenologisk självrapport för att undersöka 34 stycken invandrare. Undersökningen skedde på Komvux, Lernia och NK-datacenter i Helsingborg. Resultaten från självrapporterna har bearbetats och analyserats med det fenomenologiska programmet MCA-Minerva och ordanalysprogrammet Sphinx-Lexica.

Utifrån informanternas svar konstruerade jag tema som jag diskuterat utifrån, både enskilt och i grupp (för att se trender och mönster mellan informanterna). Jag redovisar en sammanfattning av resultaten nedan.

Jag/vi diskussionen svarade inte på studiens frågeställning, men bidrog till en intressant framtida forskningstillämpning inom individualism – kollektivism dimensionen. Resultatet visade tendens på att det finns skillnader på hur två kollektivistiska grupper uttalar sig. Enligt trenden i studien uttalar sig oftare jezidier i vi-form än muslimer. Detta bör emellertid inte betraktas som ett faktum, utan ett projekt för senare forskning.

En del informanter i studien hade en negativ helhetsupplevelse av den svenska kulturen och hade svårt att anpassa till de kulturella förutsättningarna. Informanterna upplevde exempelvis att de inte kunde tillgodogöra sig sina religiösa behov på grund av de sekulära institutionerna i Sverige. En del informanter upplevde att de hade svårt att interagera med människor som hade ett svenskt kulturellt bagage. En annan orsak kan kopplas till en brist i studien, att jag inte frågade hur länge de varit i Sverige. Individer som varit i Sverige en längre tid har kanske en annorlunda uppfattning om kulturen, än de som varit här en kortare tid. Informanternas negativa erfarenheter, etablerade negativa meningskonstitutioner om den svenska kulturen, vilket bidrog till att försvåra integrationen.

Några informanter hade en positiv helhetsupplevelse av Sverige, men beskrev att de inte kände sig tillfreds med ett par aspekter. De negativa aspekterna syftade för informanterna på fundamentala företeelser, som exempelvis att religionen inte är integrerad i den svenska kulturen. Dessutom upplevde ett par informanter kvinnans roll i Sverige som negativ.

Informanterna kunde till viss del utveckla meningskonstitutioner som stod i enlighet med den svenska kulturen, men som nämns ovan har de svårt att ta till sig vissa aspekter.

Den stora delen av informanterna upplevde det till en början svårt att förstå och etablera sig i den svenska kulturen. Emellertid upplevde de efter en tid att de allt mer tog del av den svenska kulturen. De kollektivistiska meningskonstitutionerna från hemlandet har påverkats, förändrats, men inte nödvändigtvis eliminerats. Flera informanter ansåg att de kunde kombinera sina fundamentala värderingar från hemlandet med den individualistiska kulturen i Sverige. Dessa individer har en tendens att utveckla flexibla identiteter som anpassar sig väl i en mångkulturell värld. Denna grupp människor upplever jag har den tydligaste tendensen till att förändra sin identitet sedan de invandrade till Sverige.

En del informanter har genomgående haft positiva upplevelser av Sverige. Informanterna var tacksamma för den hjälp de fått av svenska myndigheter och upplevde det positivt att interagera med individer som hade ett svenskt kulturellt bagage. Anledningen till att de direkt var positiva till den svenska kulturen, kan bero på att de haft så smärtsamma upplevelser i hemlandet, att de inte upplever det som väsentligt att beskriva några kulturella skillnaderna. Emellertid kan kulturskillnaderna vara en senare fråga, när de känner att sina existentiella behov är tillfredsställda. Detta behöver likväl inte innebära att övriga informanter inte har smärtsamma upplevelser i sitt bagage. En annan orsak kan vara att det inte förelåg några större kulturella skillnader mellan det område som informanten kommer ifrån och till Sverige.

Denna studie har visat att skolan och språket är fundamentala länkar för att invandrare ska kunna förstå och integreras i den svenska kulturen. Skolan och språket är därmed också mycket viktiga komponenter för att invandrare ska kunna känna sig tillfreds med att söka arbete på svenska arbetsplatser. En del informanter upplevde sig som "goda" människor i samhället om de kunde det svenska språket och hade ett arbete.

En del informanter var emellertid mer pessimistiska i deras beskrivningar. Några informanter var däremot osäkra om hur mycket utbildning som krävdes för att klara skolan och för att komma in på den svenska arbetsmarknaden. En del informanter var osäkra om det överhuvudtaget fanns en möjlighet för dem att få arbete. Detta bidrog till att det var svårt att planera sitt liv. Flera informanter upplevde tydliga kulturella skillnader mellan hemlandet och i Sverige, inte bara i samhället, utan även på arbetsplatser. Detta bidrog till en upplevd osäkerhet. En informant upplevde det som att myndigheter i Sverige inte vill att invandrare ska studera en längre tid, men de ska ändå kunna tala svenska språket. Några informanter upplevde det som att även om invandrare studerar så finns där inga arbeten till dem. En informant beskrev upplevelsen av att jobbar invandrare så säger svenskarna att vi tar deras

arbete, arbetar vi inte så tar vi bidrag. En informant upplevde det som om svenskar inte vill arbeta med invandrare. Flera informanter var kritiska till att det krävs utbildningen för alla typer av arbete i Sverige, vilket skiljer sig markant från hemlandet. Detta är problematiskt eftersom många informanter i studien inte ens har grundutbildning från hemlandet. Ett par muslimska kvinnor upplevde det svårt att söka arbete i Sverige, på grund av att många människor i Sverige har negativa förutfattade meningar om människor som bär slöja. Några informanter var dessutom kritiska till arbetsförmedlingens möjligheter att hjälpa dem att söka och få arbete.

Slutsats och framtida forskning

Först vill jag nämna en fundering jag haft när jag gjorde min studie. Även om en del informanter pratade om religion i självrapporterna, så upplevde jag det som anmärkningsvärt att inte fler informanter skrev om religionens betydelse. Som framgår i teoriavsnittet har religionen en fundamental betydelse för muslimer och jezidiernas meningskonstitutioner.

Kulturella missförstånd och konflikter berör både den sociala interaktionen mellan människor med olika kulturella bagage och den kontakt invandrarna har med institutioner i Sverige, som exempelvis arbetsplatser. De flesta av studiens informanter var positiva till skolan och de möjligheter skolan gav att få lära sig språk och introduceras till den svenska kulturen. Studiens resultat visar på att många av invandrarna själva aktivt ville arbeta för att förstå den nya kulturen och få möjlighet att arbeta här. Det krävs att invandrare själva vill kämpa för att nå en sund integration. Med skolans hjälp blir det lättare att motivera sig och leta sig fram i den "djungel" som en ny kultur innebär för invandraren. Jag har valt att återigen redovisa för den invandrare som varit i Sverige längst av alla informanterna i studien. Hon beskriver hur en sund integration bör gå tillväga för att invandraren ska känna välbehag i den nya kulturen: *"Med olika medel och sätt kan man skaffa sig samhörighet och med samhörighet kommer känslan för samhället, folket och landet och med det så blir ditt sätt att agera, handskas och "vara som andra" tydligare. Du accepteras, du blir en del av samhället. Det är mycket som hänger på det, tycker jag inte minst dina egna känslor som får ro. Man mår bättre helt enkelt och då blir allting enklare att hantera. Det blir precis som "hemma"."* Hon talar till alla de invandrare som känner förtvivlan och osäkerhet i den nya kulturen. Den nya kulturen ifrågasätter individens identitet och därmed måste han eller hon finna lösningar att övervinna oron.

Skolan har en fundamental betydelse för hur invandraren ska kunna förstå den nya kulturen. Därmed borde skolan få mer resurser att utvidga sin verksamhet. Förutom SFI-

kurser borde skolan ha lektioner i djupgående kulturkunskap (exempelvis om kollektivism - individualism), för att främja en sund integration. Skolan blir en inkörsport till samhället och genom kunskapen från skolan kan invandraren finna sig själv i kulturen. Det blir dessutom lättare för invandraren att söka arbete på den svenska arbetsmarknaden. Lernia har verksamheter som berör både SFI-kurser och arbetsträning, men mig veterligen är fundamentala kulturkunskapsämnen inte etablerade och satta i funktion. Dessutom arbetar oftast Lernia med lågutbildade invandrare och därmed förbises en stor del av invandrapopulationen. Detta är framtida projekt som jag anser vara av prioritet i en mångkulturell värld.

Genom noggranna fenomenologiska meningsenheter av subjektets beskrivningar kan vi få indikationer om generaliseringar ovan den individuella nivån (Sages, 2003). Utifrån detta resonemang hade det varit intressant att göra en kvantitativ studie utifrån delar av denna studies kvalitativa resultat, kopplat till undersökningsdimensionen individualism – kollektivism. Exempel på variabler kan vara:

- ”Upplevelse av kulturen i hemlandet när du kom till Sverige”
- ”Upplevelse av kulturen i hemlandet idag”
- ”Upplevelse av svenska kulturen när du kom till Sverige”
- ”Upplevelse av svenska kulturen idag”
- ”Skolans och språkets betydelse för integration”
- ”Upplevelse av att arbeta på arbetsplatser i hemlandet när du kom till Sverige”
- ”Upplevelse av att arbeta på arbetsplatser i hemlandet idag”
- ”Upplevelser av att arbeta på svenska arbetsplatser när du kom till Sverige”
- ”Upplevelser av att arbeta på svenska arbetsplatser idag”

En longitudinell studie hade också varit intressant, där invandrare vid upprepande tillfälle får svara på frågor. Inom respektive variabel bör det finnas sub-variabler för att stärka reliabiliteten i variablerna, och samtliga sub-variabler ska ha standardiserade skalor.

Relevanta bakgrundsvariabler kan vara: religiös tillhörighet, kön, ålder, hur länge har du varit i Sverige (exempelvis >1 år, 1-3 år, 4-6 år, 7-9 år, <10 år), kommer du från landsbygd/småstad/storstad. I en kvantitativ studie går det utifrån ovanstående variabler och bakgrundsvariabler att undersöka skillnader mellan stora kollektivistiska populationer, om hur de eventuellt upplever att de förändras när de tar del av den svenska individualistiska kulturen.

Referenslista

- Abbas J. A. & Gibbs, M. (1998). Foundation of business ethics in contemporary religious thought: the Ten Commandments perspective. *International Journal of Social Economics*, 25, (10), 1552-1564.
- Almqvist, K & Broberg, A-G. (2003). Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal. Allwood, C-M & Franzén, E (Eds.) *Tvärkulturell möten* (118-154). Stockholm: Natur och kultur.
- Allwood, C-M & Franzén, E. (2003). Tvärkulturella möten. Allwood, C-M & Franzén, E (Eds.) *Tvärkulturell möten* (15-38). Stockholm: Natur och kultur.
- Arendt, H. (1998). *Människans villkor*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos AB.
- Bakhtin, M. M. (1982). *Dialogical Imagination*. Austin, Tx: University of Texas Press.
- Baldwin, J. M. (2007/1908). *Thought and Things V3: A Study of the Development and Meaning of Thought or Genetic Logic*. Keesinger Publishing: Whitefish.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy In Changing Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berger, P. (1988). *Sacred Canopy*. New York: Anchor publications.
- Berry, J. W. (1988). Acculturation and psychological adaptation among refugees. Miserez, D. (Ed), *Refugees – the trauma of exile: the humanitarian role of Red Cross and Red Crescent*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Bhugra, D. (2005). Cultural identities and cultural congruency: a new model for evaluating mental distress in immigrants. *ACTA Psychiatrica Scandinavica*, 111, 84-93.
- Bibeln*. (1982). Gamla testamentet: Svenska bibelsällskapets varsamma revision av 1917 års översättning, och Nya testamentet: Bibelkommissionens översättning 1981. Stockholm: Verbum.
- Chung-Fang, Y. (2006). The Chinese Conception of the Self: Towards a Person-Making Perspective. Uichol, K & Kuo-Shu Yang (Eds.). *Indigenous and Cultural Psychology: Understanding People in Context* (327-356). New York: Springer-Verlag.
- Durkheim, E. (1975/1887). *On Morality and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Erikson, E. H. (1995/1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: WW Norton & Co Ltd.
- Franzén, E. (1997). *Invandring och arbetslöshet*. Lund: Studentlitteratur.
- Franzén, E. (2003). Invandring, arbete och arbetslöshet. Allwood, C-M & Franzén, E (Eds.) *Tvärkulturell möten* (180-201). Stockholm: Natur och kultur.
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens Följder*. Lund: Studentlitteratur.

- Hofstede, G. (1980). *Cultures consequences*. Beverly Hills: Sage.
- Husserl, E. (1977/1925). *Phenomenological Psychology. Lectures, Summer semester; 1925*. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (1989/1907). *Fenomenologins idé*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos AB.
- Husserl, E. (1990/1933). *Ideas Pertaining To A Pure Phenomenology And To A Phenomenological Philosophy Studies In The Phenomenology Of Constitution*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group.
- Husserl, E. (1998/1901). *Logiska undersökningar 1 - Prolegomena till den rena logiken*. Riga: Bokförlaget Thales.
- Husserl, E. (2001/1926). *Analyses Concerning Passive And Active Synthesis*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group.
- Husserl, E. (2004/1913). *Idéer till en ren fenomenologi och fenomenologisk filosofi*. Riga: Bokförlaget Thales.
- Husserl, E. (2005/1925). *Phantasy, Image Consciousness, And Memory (1898-1925)*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group.
- Karlsson, I. (2005). *Korset och halvmånen : en bok om de religiösa minoriteterna i Mellanöstern och i Sverige*. Timmersdala: Wahlström & Widstrand.
- Keyman, F. (2007). Modernity, Secularism and Islam: The Case of Turkey E. *Theory, Culture & Society*, 24(2), 215-234.
- Koranen*. (2003). Översättning till svenska av Christopher Toll. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Larsson, G. (2003). *Talande Tro*. Lund: Studentlitteratur.
- Luhmann, N. (1998/1992). *Observations of Modernity*. Palo Alto: Stanford University Press.
- McAuliffe, B., Jetten, J., Hornsey, M & Hogg, M. (2003). Individualist and collectivist norms: when it's ok to go your own way. *European Journal of Social Psychology*, 33, 57-70.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Matsumoto, D. (1991). Cultural influences on facial expressions of emotion. *Southern Communication Journal*, 56, 128-137.
- Matsumoto, D & Juang, L. (2004). *Culture and Psychology*. Belmont: Wadsworth.
- Minehan, M. (1998). Islams growth affects workplaces policies. *HR Magazine*, 43 (12), 216.
- Norberg, P. (1998). Protestantismens Sekulariseringsimpulser. *Contextus*, 1, sid. 48-50.
- Phillips, M. E. (1994). Industry mindsets: Exploring the cultures of two macro-organizational settings. *Organization Science*, 5, 384-402.

- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical and assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128, 3-72.
- Rogers, C. R. (2004/1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Constable And Robinson: London.
- Sages, R. (2003). *Truth as unweiling*. Linden, J & Szybeck P (Eds.). *Validation of Knowledge claims in human science*. Lyon, Limonest: L'Interdisciplinaire.
- Sages, R & Hernfeldt-Dahl, P. (1999). *En fenomenologisk analysmetod inom arbetslivsforskning*. Lindén, J, Westlander, G & Karlsson, G (Eds.). *Kvalitativa metoder i arbetslivsforskning*. Rådet för arbetslivsforskning. Hellmans förlag.
- Sages, R & Lundsten, J. (2004). *The ambiguous nature of psychology as science and its bearing on methods of inquiry*. In press in Lahlou, M. & Sages, R. B. (Eds.), *Méthodes et Terrains de la Psychologie Interculturelle*. Limonest, Lyon: L'Interdisciplinaire.
- Sander, Å. (2003). Religion som förståelse. Allwood, C-M & Franzén, E (Eds.) *Tvärkulturell möten* (202-250). Stockholm: Natur och kultur.
- Schmidt, G. (2004). Islamic Identity Formation among Young Muslims: The Case of Denmark, Sweden and the United States. *Journal of Muslims Affairs*, 24 (1), 31-42.
- Stevens, R. (1996). *Att förstå människor*. Sage Publication: London.
- Strauss, C. (1992). Models and motives. D'Andrade, R & Strauss, C (Eds.) *Human Motives and Cultural Models* (1-20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Crosscultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 323-338.
- Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 118-128.
- Valsiner, J. (2005). *Culture and Human Development*. London: Sage Publications LTD.
- Wulff, D. (1993). *Religionspsykologi 2*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1 - Självrapportsfråga.

Försök att skriva så mycket du kan. Kom ihåg att det du skriver på denna fråga inte ska läggas i kuvertet.

Nr:

Frågan:

"Försök att med tankar, känslor och erfarenheter beskriva hur du idag upplever livet i ett svenskt samhälle och hur du upplever det att söka arbete på en svensk arbetsplats? Allt detta i förhållande till hur det var i ditt hemland".

Bilaga 2 – Demografiska frågor.

Frågor

Du behöver **inte** oroa dig för felstavning eller felaktig svenska, bara jag kan förstå dig. När du skrivit i svaren på detta papper så stoppa det i kuvertet.

Kom ihåg: Du ska **inte** skriva ditt namn, varken på kurvertet eller papperna!

Ingen kommer att veta att det är du som svarat på frågorna.

1) Är du

Man eller **Kvinna**

2) Ålder:

3) Vilken religion tillhör du?

4) Vilket land är du född och uppvuxen i?

5) Vilken sysselsättning hade du i hemlandet?

Inget Hemmafru Studerade Arbetade Annat

6) Har du din familj här i Sverige?

7) Vad har du för utbildning från hemlandet?

Ingen Grundskola Gymnasiet Universitet

Bilaga 3 – Svar på demografiska frågor.

	Skola	Kön	Ålder	Religion	Hemland	Tidigare sysselsättning	Socialtnätverk	Utbildning
Informant 1	Komvux	Kvinna	34	Muslim	Syrien	Student	Familjen	Gymnasie
Informant 2	Komvux	Man	24	Muslim	Turkiet	Student	Fru	Universitet
Informant 3	Komvux	Kvinna	31	Muslim	Iran	Hemmafru	Man och barn	Ingen
Informant 4	Komvux	Kvinna	22	Muslim	Iran	Student	Man och barn	Gymnasie
Informant 5	Komvux	Kvinna	19	Jezidier	Irak	Student	2st syskon	Gymnasie
Informant 6	Komvux	Man	22	Jezidier	Irak	Student	Nej	Gymnasie
Informant 7	Komvux	Man	20	Jezidier	Irak	Student	2st systrar	Gymnasie
Informant 8	Komvux	Man	26	Jezidier	Irak	Student	Fru och barn Föräldrar, man och barn	Gymnasie
Informant 9	Komvux	Kvinna	26	Muslim	Irak	Student		Grundskol
Informant 10	Komvux	Kvinna	24	Muslim	Irak	Student	Man	Grundskol
Informant 11	Komvux	Kvinna	32	Muslim	Libanon	Hemmafru	Man, barn, mans bror	Grundskol
Informant 12	Komvux	Kvinna	20	Muslim	Irak	Student	Nej	Gymnasie
Informant 13	Komvux	Kvinna	23	Muslim	Afghanistan	Student	Nej	Grundskol
Informant 14	Komvux	Man	31	Muslim	Libanon	Arbete	Fru och barn	Gymnasie
Informant 15	Lernia	Man	31	Jezidier	Irak	Arbete	Nej	Ingen
Informant 16	Lernia	Man	27	Jezidier	Irak	Arbete	Ja	Ingen
Informant 17	Lernia	Man	26	Jezidier	Irak	Arbete	Ja	Ingen
Informant 18	Lernia	Man	21	Jezidier	Irak	Arbete	Ja	Ingen
Informant 19	Lernia	Man	25	Jezidier	Irak	Arbete	Fru	Ingen
Informant 20	Lernia	Man	20	Jezidier	Irak	Inget	Nej	Ingen
Informant 21	Lernia	Man	30	Jezidier	Irak	Arbete	1st syster	Ingen
Informant 22	Lernia	Man	24	Jezidier	Irak	Arbete	1st bror	Ingen
Informant 23	Lernia	Kvinna	36	Muslim	Irak	Hemmafru	Man och barn	Gymnasie
Informant 24	Lernia	Kvinna	29	Muslim	Libanon	Inget	Ja	Grundskol
Informant 25	Lernia	Kvinna	29	Muslim	Libanon	Inget	Ja	Grundskol
Informant	Lernia	Man	25	Jezidier	Irak	Arbete	Nej	Ingen

26	Informant								
27	Informant	Lernia	Kvinna	28	Muslim	Irak	Hemmafru	Man	Grundskola
28	Informant	Nk-data	Man	26	Muslim	Turkiet	Arbete	Fru	Universitet
29	Informant	Nk-data	Kvinna	24	Muslim	Irak	Student	Man	Lärare
30	Informant	Nk-data	Kvinna	36	Muslim	Irak	Arbete	Man	Ingenjör
31	Informant	Nk-data	Man	31	Muslim	Irak	Arbete	1st bror	Universitet
32	Informant	Nk-data	Kvinna	30	Muslim	Irak	Arbete	Syskon	Universitet
33	Informant	Nk-data	Man	37	Muslim	Irak	Arbete	Nej	Läkare
34	Informant	Nk-data	Kvinna	40	Muslim	Iran	Arbete	Ja	Universitet

